הישיבה המאתיים־וחמישים־ואחת של הכנסת השישית

יום רביעי, ח' שבט תשכ"ח (7 בפברואר 1968)
ירושלים, הכנסת, שעה 12.30

א. חוק התקציב לשנת 1968/69, תשכ"ח — 1968
(המשך הדיון)

היו"ר מ. סרדינס:
אני פותח את ישיבת הכנסת. לפנינו סעיף ב' של סדר־היום: חוק התקציב לשנת 1968/69, תשכ"ח—1968, קריאה שניה, משרד האוצר — המשך הדיון. רשות הדיבור לחבר־הכנסת גולן, ואחריו לחבר־הכנסת כהנא.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. אני מוצא לנכון להעיר הערה לטכניקה של הדיון. פיצול הדיון לשלוש פעמים הוא בהחלט לא יעיל.

(ק ר י א ה: הפיצול הוא לשתי פעמים בלבד.)

הפיצול הוא לשלוש פעמים, כי התשובה תהיה רק בשבוע הבא.

אם הוחלט להמשיך היום בדיון, צריך היה לדאוג שלפחות סגן השר יהיה נוכח באולם. אם השרים נעדרים, צריך לפחות סגן השר להיות נוכח.

היו"ר מ. סרדינס:
אני מבטיח לך שהוא יקבל את הפרוטוקול.

מרדכי סורקיס (מפלגת העבודה הישראלית):
זו לא תשובה.

היו"ר מ. סרדינס:
אל תתערב בעניינים של ניהול הישיבה.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):
לגופו של עניין: משרד האוצר הוא למעשה משרד הכלכלה של המדינה והוא חולש על כל המשק, מרכז את בעיותיו ומתאם בין שלוחותיו השונות.

בדרך כלל, הדיון בתקציב משרד האוצר משמש הזדמנות לדיון כלכלי, אולם הפעם מתקיים הדיון סמוך לדיון הכללי בתקציב, שבו דיברנו על כל מערכת הכלכלה במדינה וקשה מאד לחדש. במסגרת הזמן העומד לרשותי אצטמצם לכמה הערות, מהן נוגעות לבעיות שלא הספקתי להעלותן בדיון הכללי ומהן נוגעות לבעיות שאמנם כבר העליתי פעם, ותהיה זו בשבילי הזדמנות להדגישן.

הערתי הראשונה נוגעת לעניין הוועידה הכלכלית. בקרוב תתכנס בירושלים ועידה כלכלית, בה ישתתפו אנשי יזמה כלכלית ומשקיעים בפוטנציה. ועידה זו מתכנסת לאחר ועידת הכנה מצומצמת שנערכה לפני שנה. בוועידה המצומצמת הזאת היינו עדים לביקורת קשה למדי אשר הושמעה מפי משקיעים פוטנציאליים, יהודים טובים, בעלי כוונות טובות ושוחרי טובה למדינה. אני מניח כי משרד האוצר, המרכז את ניהול המדיניות הכלכלית, פועל עתה כדי לענות באופן מעשי על השאלות והבעיות שהועלו על־ידי משתתפי הכנס המצומצם.

הטענות שהועלו על־ידי המשקיעים הן בחלקן אדמיניסטרטיביות ובחלקן כלכליות. הם ביקשו כתובת אחת בישראל, שאליה יוכלו לפנות, במקום ההתרוצצות, שממנה עוד סובלים כיום. הטלטול ממשרד למשרד, מפקיד לפקיד, הטפסים הרבים שעליהם למלא, הם בלתי־נסבלים. הם תבעו התרת הביורוקרטיה, שהיא אצלנו חמורה מאד, ובארץ הרוצה למשוך משקיעים יש לאסור עליה מלחמה.

אשר לטענות הכלכליות — הם הצביעו על חומרת המסים, על בעיית יחסי העבודה והפיקוח על מטבע חוץ.

חברי הכנסת, לא אדון עכשיו בשאלות המסים, כי דיברתי על כך בדיון הכללי, אולם רצוני לחזור ולומר כי שיעורי המס השולי הגבוהים שלנו במס הכנסה הם אבן־נגף רצינית ביותר במשיכת ההשקעות. לדעתנו, צריך היה האוצר להסתכן במיתון השיעורים הללו.

הוא הדין בשאלת יחסי העבודה. לא מזמן הוקמה מפלגת עבודה גדולה. עדיין לא ברור לאן מועדות פניה של מפלגה זו, אולם אני מקווה כי לפחות אותם חלקים במפלגת העבודה, בעיקר אלה שעוד יושבים מצד ימין של הבית ואשר דגלו במשך שנים בהסדר תחיקתי של יחסי עבודה, ימשיכו להיאבק למען הגשמתו, בעיקר כשהוא צורך ממלכתי דחוף.

אנחנו גם מקווים שנוכל לשמוע, עוד לפני הוועידה, על התקדמות בעבודתה של ועדת מולכו, אשר דנה בעניני פיקוח על מטבע חוץ. סגן שר האוצר העיר משהו בשאלה זו, אך הוא דיבר בהסתייגות רבה. רצוני לשאול אותו: מה הפחד הגדול הזה לסכן סכום קטן של לירות להמרה? העולם הגדול פתוח להשקעות ויש צורך בפתוחים רבים אם רוצים לזכות במשקיעים.

חברי הכנסת, אני יודע כי הפקידים העוסקים בהכנת הוועידה הכלכלית, כדי למשוך השקעות, מתעניינים גם בנעשה בשטח זה בארצות אחרות. אחד מהם המציא לי חומר על הנעשה, למשל, בפורטו־ריקו ובאירלנד. אלו הן מדינות העושות מאמצים רבים כדי למשוך משקיעים. אני יודע שאי־אפשר תמיד ללמוד גזירה שווה, כי התנאים שלנו אינם דומים לתנאים בפורטו־ריקו ובאירלנד. אולם יש דברים שאפשר ללמוד מהם. בפעולה למען משיכת משקיעים יהודיים יש לנו תמיד יתרון על ארצות אחרות, והיתרון הוא: קצת ציונות, סולידיות לאומית, ואהבת ישראל, מה שאין לאחרים. כאשר השתתפתי במשלחת פרלמנטרית שביקרה באירלנד ושוחחתי על השאלה הזאת, אמרו לי האירלנדים: יש בארצות־הברית קיבוץ יהודי גדול ואף קיבוץ לא־קטן של אירלנדים, אך אין בכלל להשוות את מה שעושים היהודים בשביל ישראל עם מה שעושים האירלנדים בשביל אירלנד. היהודים עושים גדולות ונפלאות, בעוד שהאירלנדים למעשה מתנכרים לא־חיהם במולדת. זהו היתרון הגדול שלנו. מצד שני, למען משוך משקיעים נוקטים האירלנדים באמצעים נמרצים

בתחום המיסוי, בעיקר כדי ליצור אקלים למען רווחיות ההשקעות. ואם אנחנו חושבים ברצינות על השקעות, הרי גם אנחנו חייבים ללכת באותן דרכים. כאשר אנחנו משוחחים עם משקיע יהודי, שהוא בעל לב יהודי חם, הרי הוא אומר לך: מה אתם רוצים ממניז תוספת תרומה למגבית? — אתן, אגדיל את תרומתי; אבל אם אתם מת־כוונים להשקעה, הרי חייבים אתם לדאוג לכך שהיא תהיה רווחית ותישא פירות.

אני עובר עכשיו לשאלת המסים באומדן ההכנסות. חברי הכנסת, לאומדן הכנסות ריאלי יש השלכה לא רק על היכולת לדעת לכוון את הפעילות הכלכלית ולעמוד על מגמות המשק ואפשרויות הממשלה. יש לו גם השפעה על יכולת ורצון העבודה של הפקידות ועל מוסר הגובים. שכן אם מציבים מטרה שהיא רחוקה מהישג היד של המנהלים ותפקידים במשרדי המס, אז הם מגיעים או לידי יאוש או לידי לחץ גדול מדי על ציבור הנישומים.

אומדן מס ההכנסה מגיע השנה ל־1.7 מיליארד לירות, כולל מילווה קליטה. ללא המילווה הוא מסתכם בערך ב־1.5 מיליארד לירות. לפי הערכה יחסרו השנה כ־200—250 מיליון לירות, כפי שהודיע על כך סגן שר האוצר. אין גם להתעלם מן הקושי לגבות את האומדן בש־נה הבאה, אם כי הוא יותר קטן ונראה יותר ריאלי, כי מינהל ההכנסות ייתקל בתוצאות המיתון אצל עצמאיים וחברות, ובנוסף על כך גם לגבי השכירים ההנחה היא שהשכר במשק לא יעלה. קראנו כי נציב מס ההכנסה מק־וזה לגבות חובות, אולם גם הוא ציין שהגביה הזאת לא תעלה על כמה עשרות מיליוני לירות.

אני סבור — ורצוני להדגיש זאת — שלוא היה האוצר מקל גם בשיעורי המס, ובעיקר במס השולי העולה באופן תלול, היתה גם מלאכת הגביה קלה יותר. אני רוצה לציין שנציב מס ההכנסה הביא בזמנו דוגמאות, לפיהן ההקלות בשנת 1964 הביאו להגברת הגביה ולג־ביית מס אמת. אני יודע יפה להעריך את ביטול מילווה הקליטה, אולם הקטנת השיעורים, בעיקר בהכנסה הבינו־נית, עשויה, לדעתי, להביא תוצאות חיוביות מהרבה בחינות, ואסתכן לומר כי ייתכן שהגרעון במילוי ההכנ־סות ממס הכנסה השנה לא היה גדול כל כך לוא היו שיעורי המס כבר עתה מתונים יותר.

חברי הכנסת, לאחר תקופה ארוכה מאד של הכנות בעקבות המלצות ועדת ויתקון נמסר עתה כי מס הרכוש העידוני והממשלתי יאוחדו. זהו בלי ספק צעד חשוב קדימה. אולם רצוני להזכיר שוועדת ויתקון הצביעה על הצורך בהכללת הארנונה הכללית במסי הרכוש הממ־שלתיים, תוך הקמת מינהל מיוחד לטיפול בנושא. הפת־רון שהושג איננו זה שצריך היה להתקבל, כי העידיות תצטרכנה לקיים את מנגנון הגביה בשביל הארנונה הכ־ללית, בעוד שהייעול שיכול היה להיעשות על־ידי גוף מיוחד לא ייעשה.

הואיל וזמני מצומצם מאד, רצוני להעיר רק עוד שתי הערות. הערה אחת — בעניין המכס. תוך תקווה שהחשיפה תימשך — כי היא חשובה מאד לייעול המפע־לים — דרוש גם ייעול בעבודה בבית המכס בחיפה. כל התהליכים המאלצים את משחררי הסחורות בחיפה, אשר צריכים לעבור מאשנב לאשנב, לבלות ימים בבית המכס, אינם הכרחיים. הגיעה השעה שמנגנון המכס בחיפה ייעל את עצמו על־ידי פישוט יתר של כל תהליך הבדיקה והגביה.

ולאחרונה רצוני לומר: שר האוצר מדבר הרבה על האבטלה הסמויה — ובצדק — , אבל אני רוצה להעיר בצער, שדבר לא נעשה במישור זה במנגנון הממשלה, אם כי, אולי, אבטלה סמויה זו קטנה יותר מאשר במנגנונים אחרים.

בקרוב עומד להתמנות נציב שירות חדש. אני רוצה לקוות שתפקיד רגיש ומסובך זה יוטל על אדם אשר יסמל באישיותו את המגמה לדפוליטיזציה של המנגנון הממשלתי. אני מקווה שהממשלה תביא בחשבון את הער־תי זו, כאשר תיגש לדון במינוי הנציב החדש.

היו"ר מ. סרדינס:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת כהנא, ואחריו — לחבר־הכנסת מיקונים.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. בראשונה אני שמח לקדם כאן את נציג הממשלה בוויכוח זה, את חברי שר הסעד, ואינני יכול אלא להצטרף לדברי הביקורת של קודמיי, הן על פיצול הדיון והן על העדרו של סגן שר האוצר ממנו. אבל הרי כבר נאמר בוויכוח זה, שמשרד האוצר איננו מחשיב ביותר את הדיון בכנסת ואיננו מחכה להחלטותיה. שהרי כבר פרסם חוברת הכוללת את ההקלות במיסוי מבלי לחכות לאישור הכנסת להקלות אלה או לאחרות. התופעות הללו משתלבות יפה זו בזו.

למרות שפתחתי בגנות — אמשיך בדברי שבח. רצוני לברך על תופעה משמחת אחת: אחרי תקופה ארוכה של מיתון, אחרי תקופה של מלחמה, אשר עדיין לא נסתיימה לגמרי בתוצאותיה הכלכליות, עקב התופעה של גיוס כוח אדם רב לצורכי בטחון וכן הגדלת ההוצאות הבטחוניות המוטלות עלינו — מתגלית בדבריהם של מכווני המדיניות הכלכלית שלנו רוח של אופטימיות ושל אמון בכוחה הכלכלי של המדינה ובאפשרות לפתח אותה. דברים אלה באים לידי ביטוי לא רק במלל, אלא גם במעשה ובתכניות. אני רואה בכך דבר גדול, שעלה בידי האוצר, בנסיבות האמורות, לוותר על מילווה הקליטה בשנה הזאת, ואני רואה דבר גדול בכל ההקלות הקטנות שנתבשרנו עליהן. אבל הנני רואה דבר גדול יותר בנכו־נות של האוצר להעביר תחת שבט הביקורת מוסכמות שבעבר ולחפש דרכים לתיקון עיוותים. דברי סגן שר האוצר על הפשרה מסויימת בפיקוח על מטבע החוץ הם עדות ברורה לכך, ואני רוצה לברך על תופעה זו, שלאחר שהיינו שרויים במיתון ונתונים במלחמה אכזרית, הגענו לכך שיכולים אנו להציע הקלות ניכרות בפיקוח על מטבע חוץ.

לאווירה הטובה הזאת מצטרפים דבריו של מר סו־זאיב, נשיא התאחדות בעלי התעשיה. אנו רגילים רק לביקורת כלפי הזולת; לרוב באות התביעות לאחרים; הם האשמים, הם אינם עושים די הצורך. דבריו האמיצים של מר סוזאיב, שהיה מוכן להודות גם במחדלים שבקרב המסגרת שבראשה הוא עומד, ולתבוע תיקון המצב, הגב־רת המאמץ, נכונות לחיפוש דרכים חדשות, נוסכים בנו את התקווה, שאכן תימצא שפה משותפת בין כל חלקי המדינה, בין היריבים לשעבר, ליהפך לשותפים הנושאים בעול פיתוחה של הכלכלה בישראל.

אין כל ספק שישנה היום נכונות מיוחדת בקרב הציבור היהודי בגולה להשקיע השקעות בישראל. ואין לי כל ספק שישנו רצון, ואני מקווה — גם יכולת, מצד הממשלה לנצל אותה נכונות.

ואם אעיר משהו בקשר לתכניות להשקעות, הרי אין בזה משום המעטת ערכן של התכניות להשקעות. הן חשובות ללא ערוך, הן מצעידות אותנו לקראת עצמאות כלכלית, הן היוצרות מקומות עבודה ועל־ידי כך אפשרויות קליטה לעליה המקווה. אך יחד עם זאת נשאלת לא פעם השאלה: האם נעשה די הצורך לעידוד השקעות בסדר גודל נמוך, השקעות העשויות לתת פרנסה למשפחה של עולה? יש הרבה אנשים מהמעמד הבינוני אשר אפשר היה, לדעתי, לעניין אותם בעליה ארצה, אילו היינו מוכנים גם בפרוייקטים כלכליים המותאמים לאפשרויותיהם. ואין לי כל ספק שאין זה קל לתכנן בשטח זה, ואולי מבחינה כלכלית אין הכלכלן מעוניין בעבודות זוטות בעת שיכול הוא לעסוק בגדולות. אבל אל לנו לשכוח: כאן יש גם עולים פוטנציאליים שאפשר לעניין אותם בעליה ארצה ואפשר להציל אותם ואת משפחותיהם, את בניהם ואת בנותיהם למען המדינה והעם. ואם אנו משתהים בפעולה זו, הרינו עלולים להיות מן המפסידים.

אני מצטער שאין אנו מפנים תשומת־לב מספיקה לדבר זה. אצלנו הופכים אפילו מושגים הקשורים בעליה ארצה ובהשתקעות בה למושגים של גיוס כספים. כך הפכה במשך הזמן כל התעמולה למען מדינת ישראל לתעמולה לגיוס כספים. והנה עדים אנו לתופעה קטנה, אך אופיינית, שאף תנועת המתנדבים, שהיו צריכים להיות מתנדבים בגופם ולאו דווקא במאודם־בהונם, הופכת בפי סגן שר האוצר לתנועת „מתנדבים אמריקניים" העושים למען הידוק הקשרים בין שני המשקים. הערה זו לכאורה אינה אלא בלשנית, אבל לי נדמה כי היא סימפטומטית, ועל כן העירותי על הדבר.

מדובר אצלנו על עידוד עליה. דנים בכך, מעלים הצעות לסדר־היום, מבטיחים פעולות, זירוז; וכך עובר שבוע אחר שבוע וחודש אחר חודש ומתנדפים רצון טוב, התעוררות ויחס מיוחד שנוצר בגולה, ולפעולה כלשהי עדיין לא הגענו. הוא הדין באשר לעידוד הילודה. סגן שר האוצר הזכיר פעולה אחת למען משפחות מרובות ילדים, והיא הגדלת הניכוי לילדים. אבל אנו הרי יודעים שבזה לא נעשה את המוטל עלינו. בעזרת השם כבר ישבה ועדה, כבר נערך סקר, וכבר נמסר דו"ח לממשלה וכבר נדונו הדברים לאורכם ולרוחבם, אך כנראה עדיין לא לעומקם, כנראה עדיין לא למעשה. ולמתי אנו מחכים? האם עדיין לא הגיע הזמן? היה זמן שראו בזה ריאקציונריות לדבר על משפחות מרובות ילדים ועל עידוד ילודה. בעזרת השם כבר התגברנו על איסטניסיות זו ועל קידמה זו, שעלתה לנו בהמעטה ניכרת של דמות הישוב היהודי בארץ הזאת, ושעליה אנו נאנחים רבות. אך עם כל זה לקראת מעשה ממשי עדיין לא הגענו ואף לא יצרנו את הכלי אשר יעשה את המעשה. כי נדמה לי שברור לכל, שלא הממשלה תוכל לעסוק בבעיה זו בצורה היעילה, ומכלל ההצהרות המילוליות חסרות הערך עדיין לא יצאנו. נדמה לי שיש לעורר לגשת לפעולות ולתכנון מעשי מיד, כי הדבר הוא בנפשנו.

היו"ר מ. סרדינס:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת מיקוניס.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. כשם שמשרד האוצר מתמיד במדיניותו הפיסקלית והסוציאלית המסורתית, המנוגדת לאינטרסים של העמלים והמשק הלאומי, כן נתמיד אנחנו להתריע נגדה, להוקיע את עיוותיה ולהיאבק לחלוקה צודקת של ההכנסה הלאומית, תוך עידוד העמל היוצר והעדפתו על פני ההון הטפילי והנצלני. המאבק שלנו נגד העיוותים הסוציאליים כשיטה בפעולתו המסועפת של משרד האוצר הוא מאבק לא רק להגנת המקופחים ובעלי ההכנסות הקטנות בארצנו, אלא גם להקלת תהליך התמזגותה וליכודה של האומה המתהווה בישראל על יסודות של צדק חברתי ומשק לאומי עצמאי. המאבק לצדק חברתי חופף את האינטרסים הלאומיים של ישראל ואף את יכולת עמידתנו בחזית הבטחון ובמערכה על השלום המיוחל בינינו לבין שכנינו הערביים.

מנקודת־מוצא זו רצוני להעיר כמה הערות לפעולות של משרד האוצר. למדיניות של משרד האוצר, כידוע, השפעה מכרעת הן במישור שאיבת ההכנסות והן במישור חלוקת ההוצאות. ממי בעיקר לוקחים ולמי בעיקר נותנים — לשאלה יסודית זו השלכות מרחיקות לכת, הן על המישור החברתי והן על המישור המשקי.

אין חולק, למשל, על כך שהמסים העקיפים הם מסים רגרסיביים, ומדינה נאורה מתאמצת למעט במסים עקיפים ולהרבות במסים ישירים־פרוגרסיביים בהתאם להכנסה. והנה השנה אנו עדים לירידה באחוז המסים הישירים לעומת השנה הקודמת. בכלל אומדן ההכנסה של קרוב ל־3 מיליארד לירות יגיעו המסים הישירים לפחות מ־51% לעומת 55% בשנת 1966/67. זאת אומרת שיגדלו המסים העקיפים הרגרסיביים, שלפיהם מפרנס של משפחה מרובת ילדים משלם מסים עקיפים פי כמה יותר מאשר בעל הכנסה גדולה ביותר. ואם, כפי שמלמד הנסיון, אומדן ההכנסה ממסים ישירים לא יעמוד במבחן, בגלל הגביה הבלתי־מלאה מחברות הון ומעצמאיים בעלי הכנסות גבוהות — הרי יגדלו עוד יותר המסים העקיפים, לרעת המוני העם, שהם הנושאים העיקריים בעולם של מסים אלה.

עובדה נוספת, המעידה מי הוא הנושא העיקרי בעול, הוא עניין מס הכנסה. מדברי ההסבר לתקציב המוצע אנו למדים, כי השכירים ישלמו בשנת התקציב 1968/69 660 מיליון לירות מס הכנסה, לעומת 327 מיליון לירות שצריכות לשלום חברות ההון, כלומר יותר מכפליים. והיות וחברות ההון והעצמאיים העשירים אינם ממלאים את חובתם זו במלואה, הרי יצא כך, שבשנת התקציב 1966/67 הראתה הגביה של המס למעשה, כי השכירים שילמו 50.3% מכלל ההכנסות ממס הכנסה, ואילו חברות ההון — 18.5% בלבד. זוהי מדיניות אנטי־סוציאלית, אשר נגדה מתריעים לא מעטים גם במפלגות השלטון.

הנה, למשל, נזעק בנדון בעתון „דבר" מ־23 בינואר יוסף בן־אור במאמר שהכותרת שלו היא: „אי־השוויון החברתי עלול לגדול השנה". „העני" — כותב בעל המאמר — „יוסיף בשנה הבאה (ואולי בשנתיים הבאות) לחיות ברמה שלא היה בה כדי מחיה גם ב־1967. ומי שאינו עני, ככל שהכנסתו ב־1967 היתה גדולה יותר, כן תגדל בשנת 1968 התוספת להכנסתו. מדיניות זו משמעה גם התחמקות מהכרעות בתחום מדיניות סעד נאורה וצודקת". בעל המאמר מציין עוד, כי „מדיניות השכר של ההסתדרות (הכוונה להקפאת השכר), כאשר היא מלווה

בהקפאת תשלומי סעד, תגדיל ב־1968 הגדלה נוספת ומדאיגה את אי־השוויון בחברה הישראלית".

הסתכלו נא בדפדפת של משרד האוצר, בכותרת מאירת־העיניים „מאפריל תשלם פחות", ותיווכחו לדעת, כי נשוי, אב לשני ילדים, שהכנסתו 500 ל"י, ייהנה מתוספת נטו במשכורתו מאפריל 1968, בשל ביטול מילווה הקליטה וההקלות במס ההכנסה, בסך 2 ל"י ו־40 אגורות; ואילו בעל משפחה שהכנסתו החודשית היא 3,000 ל"י יקבל עקב אותן ההקלות הכנסה נוספת בסך 211 ל"י לחודש, כלומר — פי 88.

המדובר כאן בהכנסה חודשית של 500 ל"י, אך אין לשכוח כי רבבות משפחות אף אינן מגיעות להכנסה החייבת במס. לפי הנתונים הרשמיים הרי בשנת 1967 חיו 13% מכלל המשפחות על הכנסה עד 400 ל"י לחודש, ואלה הן דווקא המשפחות מרובות הילדים. תשובת משרד האוצר לפגעים אלה, לעיוותים סוציאליים חמורים אלה, ידועה גם ידועה, והיא: הקפאת תשלומי הסעד, הקפאת שכר העבודה ומלחמת חורמה בשיטת תוספת היוקר, במקום מלחמת חורמה בהעלאת מחירים וברווחים מנופחים של בעלי ההון.

יוצא איפוא, כי גם בשנת מלחמת ששת הימים, גם השנה הזאת, שהיא שנה קשה של הוצאות עצומות לצורכי בטחון, של מערכה כבדה על השלום, היתה ונשארה ישראל מדינת סעד לעשירים בעיקר. הרי גם במילווה הבטחון, שעליו הוחלט עם פרוץ הקרבות ב־5 ביוני 1967, נטלו השכירים חלק ב־100 מיליון ל"י, ואילו בעלי הון וחברות ההון השתתפו בו ב־46 מיליון ל"י בלבד. הייתכן להמשיך בדרך כזאת בכלל, הייתכן להמשיך בדרך כזאת בשעת חירום בפרט?

חברי הכנסת, העיוותים הסוציאליים המעטים שציינתי חלו וחלים בזמן שהאוצר עושה ומבטיח לעשות הכל לעזרת בעלי ההון ו„משקיעים" למיניהם בכספי האוצר, לעזרת בעלי ההכנסות הגדולות בחברה הישראלית. הניתוקים משתנים, אך השיטה של עידוד ההון נשארת. עיוותים אלה נשארים בתוקפם גם כאשר שר האוצר עצמו ציין לאחרונה, כי הפועלים הגדילו בשנת 1967 את הייצור התעשייתי ב־10%, ובמחצית השניה של 1967 — ב־18%; כאשר ידוע כי משנת 1966 ועד 1967 חלה ירידה גם בשכר הנומינאלי של העובדים, לא רק בריאלי; כאשר עובדי התעשיה לא קיבלו כל תוספת שכר תמורת הגדלת פריון עבודתם; כאשר למרות ובגלל המיתון הגדילו בשנים 1966 ו־1967 רוב ענפי המשק הפרטי את רווחיהם, (ראה דו"ח נציבות מס ההכנסה). מגמת העיוותים הסוציאליים התבלטה ביותר על רקע הימנון ההבטחות המתיר לבעלי היכולת, אותו השמיע אתמול בנאומו סגן שר האוצר.

אני מצטרף לדבריו של חבר־הכנסת פישר להגנת העצמאיים הקטנים, בעלי ההכנסות הקטנות, אשר 15,500 מהם הגישו תלונות וערעורים על השומה המוגזמת של מס ההכנסה בשנת 1966/67. כל אחד מאתנו יודע על הרבה מקרי עוול כלפיהם מצד מנגנון מס הכנסה, ולכן יש מקום להקל עליהם. האוצר חייב גם להיענות לדרישות הצודקות בהחלט של נכי דיפות הנאצים ולספק אותן על־ידי הסדר נאות והולם של התשלומים להם.

ולסיום: לולא מגבלות הזמן אפשר היה להתעכב על צדדים נוספים של משרד האוצר ואף למצוא בפעולתו המסועפת כמה קרני אור. אך את הקו היסודי של מדיניותו יש לדחות, כיוון שזהו קו אנטי־סוציאלי, קו המעדיף את האינטרסים של ההון על האינטרסים החיוניים של העמלים, תוך הסתייעות בנימוקים שאין להם נגיעה רצינית לצרכים החברתיים והלאומיים האמיתיים של עמנו וארצנו.

היו"ר מ. סרדינס:
רשות הדיבור לחבר־הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. אני שואל את עצמי שאלת תם: בשביל מה כל הוויכוח הזה? העדרו הבולט של סגן שר האוצר ונוכחותם של פחות מעשרים חברי כנסת הם רק סימפטום. האם בסיומו של הוויכוח תשנה הכנסת את תקציב משרד האוצר, או כל תקציב אחר, אפילו באגורה אחת? האם היא תוסיף אגורה, האם היא תפחית אגורה? האם מישהו מסיעות הליכוד הלאומי, מחירות ועד מפ"ם, יצביע אף בעד הסתייגות אחת מכל ההסתייגויות של סיעות האופוזיציה למיניהן? אם כן, לשם מה נועד הוויכוח? האם רק כדי לאפשר למרכיבי ממשלת הליכוד הלאומי (מל"ל, בקיצור) לנאום נאומים אופוזיציוניים, לעשות רושם על בוחריהם בבטאוניהם הנתמכים — בה בשעה שמאחורי הקלעים הם עושים יד אחת באידיליה שלמה ומושלמת?

למעשה הפכו כל ויכוחי התקציב במליאה לסימפוזיונים, שבהם משמיעים נציגי כל קבוצות האינטרסים משאלות באוזני השר — אותן המשאלות שכבר נדחו בעת חיבור התקציב. אם כן, מה ההבדל בין מליאת הכנסת ובין פרלמנט של דמוקרטיה עממית, שתפקידו לשים חותמת־גומי על כל מעשה של הממשלה החד־מפלגתית, תוך השמעת משאלות של חוגים שונים? ומה ההבדל בין שלטון חד־מפלגתי, שאין לו שום אופוזיציה, ובין שלטון שבו כל המפלגות העיקריות עושות יד אחת, תוך דחיקת האופוזיציה הקטנטנה מכל אפשרות של השפעה — ותוך תכנון קוניה לגירוש האופוזיציה, שעוד נותרה לפליטה, מן הכנסת, באמצעות אחת חסימה?

כבוד היושב־ראש, הגיע הזמן לדבר בגלוי על תפקידה של ועדת הכספים בחיסולה ההדרגתי של הכנסת כמוסד יציג. ועדת הכספים היא גידול ממאיר, שהתחיל בקטנות והוא מוצץ עתה את כוח החיים מגוף הכנסת. במשך השנים הפקיעה הוועדה הזאת, שבה שלטה מפא"י תמיד ביד חזקה, את מרבית הסמכויות של מליאת הכנסת. לא די בכך, היא הפקיעה גם את סמכויות שאר ועדות הכנסת. כך הפכה את ועדת הכלכלה לאבר מדולדל, שלא נותר לו אלא לשמוע הרצאות מלומדות מפי פקידים בכירים. השפעתה על הכלכלה הישראלית היא אפסית.

יש דמיון מסויים בין ועדת הכספים ובין ועדת החוץ והבטחון. ועדת חבר־הכנסת הכהן הפקיעה לעצמה את כל ענייני הבטחון, ובכך היא מונעת כל דיון רציני במליאת הכנסת על בעיות הגורל של המדינה וחיי בניה. ועדת חבר־הכנסת קרגמן עשתה אותו הדבר לגבי ענייני הכלכלה, השטח הגורלי השני בחיי האזרח. הדיון במליאת הכנסת אמנם נשאר, אבל לא נותרה לו שום השפעה ממשית. ועדת הכספים הפכה לכנסת זוטא, כביכול. אבל איזו כנסת זוטא? — כנסת שאין בה שמץ של זכר לאופוזיציה, כנסת המורכבת אך ורק מסיעות הממשלה, מחירות

ועד מפ"ם. ואם כי חבריה מנסים מדי פעם, כלפי הציבור, להעמיד פנים כאילו יש בוועדה מאבק איתנים — הרי ידוע היטב כי בוועדה זו שרדה האידיליה של הליכוד הלאומי, מבדר עד שם־טוב, ומשם־טוב עד בדר, עוד לפני שקם הליכוד הלאומי של בגין וחזן.

יתר על כן: ועדת הכספים אינה מייצגת את מלוא הסיעות הגדולות. למעשה זהו מבצרם של נציגי קבוצות הלחץ שבתוך המפלגות הגדולות, נציגי המנגנונים למי־ניהם. אנשי השורה של המפלגות הגדולות — אף להם אין השפעה על כנסת זוטא זו.

אפשר היה לחשוב כי הממשלה מזלזלת במליאת הכנסת, בהעדרו של סגן השר, אך מחשיבה ומעריצה את ועדת הכספים המומחית. אבל הנה שמענו בוויכוח זה, מפי חברי ועדת הכספים, מקהלה של קינה ותוכחה על כך שהממשלה מזלזלת בוועדה בצורה מחפירה, מבישה וגלויה. מסתבר כי משרד האוצר הוציא לאור חוברת על הנחות במסים, החל משנת הכספים הבאה, הנחות שכלל לא הוחלט עליהן עדיין, לא במליאה וגם לא בוועדת הכספים. הממשלה כל כך בטוחה כי האישור של ועדת הכספים, ושל הכנסת כולה, אינו אלא פורמליות, בבחינת הטבעת חותמת־הגומי של הכנסת על כרית הדיו של ועדת הכספים, ושימת הגושפנקה על החלטות הממ־שלה, עד כי לא טרחה לדחות את הפצת החוברת בכמה שבועות.

האם תיתכן סטירת לחי מצלצלת יותר? האם תיתכן סטירת לחי מוצדקת יותר? אבל ועדת הכספים תבלע גם את העלבון הזה. ידאג לכך חבר־הכנסת קרגמן, המסמל את הוועדה הזאת, כשם שחבר־הכנסת הכהן מסמל את ועדת החוץ והבטחון. הוא מדגים את האימרה העתיקה, שהתיאבון בא עם האכילה. ואחרי שגבר על כל הוועדות האחרות, ורוקן את מליאת הכנסת מכל השפעה על ענייני הכלכלה, הוא גם החותר העיקרי לטיהור הכנסת מן האו־פוזיציה, על־ידי טבעת החנק של אחוז החסימה. התיאבון בא עם האכילה.

כבוד היושב־ראש, כל זה מדאיג ואף מחריד. יש לזכור כי עצם המוסד ששמו פרלמנט נולד על ברכי מאבק־קי תקציב. הוא קם כדי למנוע מן המלך להוציא את כספי העם כאוות נפשו, כדי להבטיח ייצוג נאמן של העם בענייני כספים. No taxation without representation — „אין מיסוי ללא ייצוג". אך אצלנו מיסוי יש ויש, ואילו הייצוג של העם, או מה שנשאר מייצוג זה למעשה, זהו חבר־הכנסת קרגמן.

הקדשתי את מרבית דברי לתיאור מציאות זו, מפני שזה יותר חשוב מכל החלטה מסויימת לגבי התקציב שלפנינו. אקדיש את סוף דברי להצגת כמה עקרונות יסוד שצריכים לקבוע את עמדתנו לגבי תקציב משרד האוצר.

ראשית, שום תמריצים כלכליים לא יביאו עליה המו־נית. איש מן הנוכחים כאן לא בא לארץ בגלל תמריץ כלכלי, בגלל הנחות במסים או שיכון יותר מרווח. עליה המונית יכולה לבוא רק אם תרד שואה על יהודי הגולה (ומי מאתנו יכול לייחל לכך?), או אם דמותה של הארץ עצמה תשתנה בעיני יהודי העולם.

מבצר צבאי החי על חרבו, המגן על נפשו, המוקף מרחב ערבי עויין וזומם — ימשוך תרומות, אפילו מתנד־בים לעת צרה, אבל לא עולים. העולים יבואו לארץ של שלום, המשולבת במערך כלכלי מרחבי, שיש בה אפיקים נרחבים לפעילות כלכלית וטכנולוגית — לא מתל־אביב לקלקיליה, וגם לא מתל־אביב לקליה, אלא מתל־אביב למוסול ולמאראקש ולחארטום.

שנית, הדיבורים על השתלבות ישראל במרחב הכל־כלי האירופי מתו, סוף־סוף. אמרנו מראש שזוהי אשליה מגוחכת, והדבר נתברר במהרה. כתחליף מציע לנו שר האוצר מרחב כלכלי יהודי. כלומר, היהודים יתרמו, המ־דינה תשגשג. אבל זהו פתרון לטווח קצר מאד. שום כל־כלה בריאה לא תקום על זרם זהב זה, כשם שלא קמה כלכלה ספרדית בריאה על זרם הזהב מן העולם החדש בראשית העת החדשה.

הכסף, הזורם עתה לארץ הודות לכשרונו הפינומנא־לי של שר האוצר באיסוף כספים, יעלה סומק מלאכותי על לחיי כלכלתנו לכמה זמן, בוודאי עד אחרי הבחירות, אך הוא לא יפתור אף בעיה אחת מבעיות הכלכלה היש־ראלית לטווח ארוך.

המרחב הכלכלי שלנו אינו באירופה, ואפילו לא במגבית היהודית המאוחדת. המרחב הכלכלי שלנו צמוד למרחב הגיאוגרפי בו אנו חיים. כיום זורמת סחורה מא־רץ־ישראל אל המרחב הזה, מעל לגשרי הירדן. אך אם הממשלה תלך בדרך הסיפוח, כפי שרומזת ההתנחלות החדשה המתוכננת כעת בשטחים המוחזקים — יבוא הקץ גם על כך. אז נחזור ונהיה מבצר מנותק, וכלכלתנו תהיה כלכלה תלויה ונתמכת.

היו"ר מ. סרדינס:

המשך הדיון בתקציב משרד האוצר — ביום ב' הבא.

ב. הצעות לסדר־היום

1. מניעת עבריינות בקרב הנוער

היו"ר מ. סרדינס:

אנחנו עוברים לסעיף י' בסדר־היום: הצעות לסדר־היום. ראשונה, הצעה לסדר־היום של חברת־הכנסת סנהדראי: מניעת עבריינות בקרב הנוער. רשות הזיבור לחברת־הכנסת סנהדראי.

טובה סנהדראי (מפ"ל):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. הנושא במלוא הי־קפו נדון בכנסת לפני שנתיים לערך, ואני יודעת שאיננו יורד מעל שולחן הדיונים בחוגים רבים, בקרב מורים ומחנכים, עובדים סוציאליים, שירות המבחן, שוטרים ואחרים. מה שבכל זאת הניע אותי להעלות את הנושא היום מעל במת הכנסת, הוא קטע אחד מכל הבעיה הכאו־בה, והוא: נשירת תלמידים מבית־הספר היסודי, תופעה שממנה ועד לעבריינות נוער לא תמיד ארוכה הדרך.

אני יודעת שמשרד החינוך והתרבות ער לבעיה, וביוזמתו נערכו מחקרים מטעם „מכון סאלד". מימצאי

המחקר חייבים להעמיד אותנו על הצורך הדחוף להתוות דרכים למניעת התופעה.

מתברר שבמעט מדי שנה בשנה קיימת נשירה, והיא נעה בין 6.5%—7.5% מכלל מספר התלמידים; במספרים קונקרטיים — 8,000 עד 10,000 תלמידים לשנה.

אין לי מספרים השוואתיים לגבי ארצות אחרות. אבל אנו חייבים להודות שהמצב אצלנו שונה. אנו ארץ של קליטה, בה הערכים שונים מאלה שהיו קיימים בארץ המוצא. המרות בתוך המשפחה משתנה, הנער עבר מחב־רה בעלת מבנה פטריארכלי לחברה בעלת מבנה חברתי אחר לגמרי, בלתי־מוגדר, חופשי יותר. הילד רוצה להר־אות עצמאות ואינו קשור עוד להרגלים שחייבו פעם את הילד להיות קשור יותר לבית, לחיות יותר בקרב המשפ־חה. זאת ועוד. לא בכל בית קיים שולחן משפחתי מחייב ומקרב, שולחן השבת, החג, זיקה לבית־הכנסת. אלה מה־ווים תוכן חיים מייצב, מאחד, קושר להורים, למשפחה. לבתים מסוג זה קל יותר במשימות חינוך הבנים. מן הראוי לתת את הדעת גם על כך, בזמן שאנו דנים בחי־נוך, בחינוך מדסן.

במסקנות ועדת החינוך והתרבות, שדנה באותו נושא לפני שנה וחצי, רשם חבר־הכנסת זוארץ את הדברים הבאים: „הוועדה קיבלה לתשומת־לב דבריהם של כבוד השופט רייפן וד"ר אדלר כי בני הנוער הבאים מבתים שההורים שומרים על מסגרת משפחתית מסודרת, חלקם בפשיעה קטן יחסית". כדאי מאד שהאחראים לחינוך בא־רץ יאזינו לחוות־דעת מוסמכת ואובייקטיבית, כשל השו־פט רייפן וד"ר אדלר, שכל רצונם וכוונתם — תיקון מי־דותיו של הצעיר.

אולם אני חוזרת לבעיה המרכזית. חברי הכנסת, אסור לנו לשכוח שהמדובר בילדים בגיל בית־הספר היסודי, שחל עליהם חוק לימוד חובה. ילדים אלה חייבים לבקר בבית־הספר. משמע שילדים אלה הם בידנו, או על כל פנים חייבים להיות במסגרת הממלכתית המחייבת. ויש מי שהאפשרות בידו לראותם יום יום. מבחינת החוק, החובה מוטלת על ההורים ועל המורים. אבל למעשה יש ילדים שאין עליהם עין מפקחת. יש ילדים הנעדרים מבית־הספר לשעות, לימים, עוברים לביקור בלתי־סדיר ולאט לאט מאבדים את הקשר לשיעור, לחבריהם ולמורה. והפער בינם לבין תלמידי הכיתה גובר. הם פוסקים מלהתמצא גם בשיעור שהם נוכחים בו. והם מתחילים להתפרע ולהפ־ריע בכיתה עם כל המשתמע כתוצאה מהתנהגות זו. במ־צב זה הילד אינו מוצא סיפוק בכיתה, והוא נדחף להיעד־רות מתמדת. לבסוף הוא עוזב את בית־הספר, הוא נושר והנשירה גורמת לשוטטות. ומכאן פתוחה הדרך לעברי־נות. ועתה, במקום להיות תלמידים בבית־הספר, ילדים אלה מתחילים להיות הלקוחות של שירות המבחן. בשנת 1966 הופנו לשירות המבחן 10,588 ילדים עד גיל 16, שביצעו 19,585 עבירות. כלומר, לפחות שתי עבירות ביצע כל ילד בממוצע. באחד־עשר חודשי 1967 הופנו לשירות המבחן 9,179 צעירים שעברו 19,217 עבירות.

חברי הכנסת, יש כמעט זהות בין מספר הנושרים ומספר המופנים ללשכות המבחן. אבל אין זאת אומרת שכל נושר מבית־הספר עובר לעבריינות, כשם שלא כל תלמיד המבקר בבית־הספר מחוסן מפני ביצוע עבירה. אבל במקרה המספרים זהים. ילדים לא מעטים מבין הנוש־רים נקלטים במשך הזמן במסגרות חינוכיות, כגון חני־כות, ומהם נכנסים לתעסוקה. ויש לברך על כל מסגרת המעודדת ילדים אלה להיקלט בתוכה. אבל האחרים מגי־עים לשירות המבחן ולבית־המשפט.

בניתוח המקרים, שהובאו לדיון בבית־המשפט לעבר־יינים צעירים, סומנו מניעים רבים, וביניהם: גורמים נפ־שיים, סוציאליים, ביולוגיים, משפחתיים, חוסר בטחון, רגשי נחיתות, יאוש מהישגים לימודיים, המעמד החברתי הבלתי־שווה בכיתה, ועוד ועוד.

אני מעלה בעיה זו משום שאני מאמינה שטיפול נכון ובעוד מועד יש בו כדי להציל רבים רבים מבין הילדים האלה. אילו היינו בכל מקרה, ובתחילת ההיעד־רות, עומדים על המשמר, מזעיקים את ההורים, ואם הללו אין ביכולתם לעמוד במבחן המשימה — מפעילים גורמים אחרים: אחות בית־הספר, העובדת הסוציאלית — היינו במקרים לא מעטים עוצרים הידרדרותו של הילד. לדעתי, תפקיד האזעקה מוטל קודם כל על המורה, כי הוא הרא־שון היודע על היעדותו של הילד מבית־הספר. ההורים לפעמים עומדים על כך רק באיחור זמן. אני מכירה הרבה מקרים שהילד יוצא מן הבית עם התיק בידו, חוזר הביתה בשעה הנכונה, וההורים אינם מעלים כלל על הדעת מה קורה באותן שעות לילד.

חברי הכנסת, אינני רוצה להקל ראש בבעיה. אני יודעת עד כמה ילד אחד, שמתפרע, מפריע לריכוזה של הכיתה, עד כמה ילד זה יורד לחייו של המורה. ובשלב מסויים, המורה מתייאש מן התלמיד ואינו מוכן למנוע עזיבתו ואולי אף מוצא דרך לעודד את העזיבה. מצב זה מתברר מתוצאות המחקר. ייתכן שילד זה צריך לשח־רר את הכיתה, אבל אין אנו יכולים להסכים שלא נעשה הכל כדי למצוא לילד המסויים מסגרת מתאימה אחרת ולעודדו לבקר במקומו החדש, על־ידי טיפול אינדיבידוא־לי, בעזרת ההורים, העובדים הסוציאליים, המפקחים, ובל־בד שיישאר הילד בתוך מסגרת חינוכית.

הטיפול הנאות לביסוס יציבותו של הילד, לקביעת אישיותו, להרחקת גורמים מסיתים ומדיחים, — יעיל ביותר בשנים הראשונות להתפתחותו של הילד. וזהו בעיקר גיל בית־הספר היסודי.

ברור לי שדרך זו, טיפול אינדיבידואלי, מחייבת פעולה רחבה ומגוונת, כלים, כוח־אדם מקצועי ומסור וכמובן אמצעים כספיים רבים. אבל אם נצליח בעזרת כל אלה להבטיח התפתחות תקינה של מאות או אלפי בני נוער, הרי ייצא הפסדנו בשכר בל ישוער.

פעולה יעילה, היורדת לעומקן של נסיבות המעבר לעבריינות, עתידה להצליח להרחיק את הנער ממחשבת זדון, להתאים לו דרכי חינוך אשר יחזירו אותו לחברה ולחיים תקינים. יש לתת לו מסגרת מתאימה לכושרו הנפשי, האינטלקטואלי, ליכולתו הכללית. האם הלכנו בדרך זאת? והרי זהו ייעודו העיקרי של בית־הספר.

זאת ועוד. ילדים רבים שאמנם אינם נושרים, נשארים במסגרת בית־הספר, אבל אינם משתלבים במסגרת הלי־מודית. עם זאת עוברים מכיתה לכיתה עד כדי סיום כיתה ח'. ילדים אלה אינם מסוגלים להיקלט בבית־הספר העל־יסודי, וזק אחוזים לא רבים מהם נקלטים במסגרות הח־ניכות השונות, בתניכות או בתניכות מודרכת.

ואני חוזרת לשאלתי: האם עשו ובאיזו מידה עשו

המורים למניעת הנשירה? המחקר שהזכרתי מתייחס לשאלה שנשאלו המורים: האם ניסה בית־הספר למנוע היעדרות או עזיבת התלמידים? 52% מן המורים השיבו בשלילה. כלומר, לא ניסו למנוע את העזיבה. ועל שאלה אחרת — האם נעשו פעולות מצד בית־הספר לעודד עזיבה — השיבו 22% מן המורים בחיוב. כלומר, עודדו את העזיבה.

חברי הכנסת, לא הייתי רוצה שדברי יתפרשו שלא כהלכה. כל הערכתי למאמץ הנפשי והפיסי של ציבור המורים. הם עובדים בתנאים קשים ביותר, וכל הישגיהם — ואכן רבים וחשובים הם — במחיר עמל רב הושגו. אבל דבר אחד אני מעוניינת לתבוע מהם: לא לאפשר לילד לעזוב את בית־הספר, כל זמן שלא נמסר הילד לידיים נאמנות אחרות.

וכאן, אדוני השר, אני רואה את תפקיד משרד הסעד על השירותים המיוחדים והמבורכים שהוא פיתח למען הנוער. פעולות משרדך צריך שייעשו זמן רב לפני שהגיע הצעיר לשירות המבחן.

לדעתי, טוב שיהיה קשר הדוק בין בית־הספר והעובדת הסוציאלית בתחילת המחלה, וטוב שיינתן לילד הטיפול בעוד מועד, בטרם הגיע לדחוב ולחבורות רחוב. כוונתי ברורה: טיפול מוקדם ואינדיבידואלי בילדים בעייתיים במספרים רבים יותר, כדי לצמצם צמצום דראסטי את מספרם של המזדקקים לשירות המבחן ולבית־המשפט.

ויורשה נא לי בהזדמנות זו לומר כמה מלים על בית־המשפט לנוער. בית־משפט זה שונה באופיו מבית־משפט רגיל. הוא נזקק לדין־וחשבון של העובד הסוציאלי, הוא יורד לעומקן של הנסיבות, הוא מציע המשך של טיפול הנראה לו מתאים — דברים אלה ידועים ואין לי כל צורך להאריך בהם.

רצוני רק להעלות הצעה מפי השופט רייפן, מתוך ספרו החדש שהופיע בימים אלה. ההצעה נוגעת לילדים בני 9—12, אשר לפי פקודת החוק הפלילי נשפטים — בתנאים מסויימים — בבתי־המשפט הרגילים. השופט בספרו מתייחס לגיל האחריות הפלילית. הוא כותב: „סעיף 9 לפקודת החוק הפלילי, 1936, קובע שאדם למטה מגיל תשע שנים אינו נושא באחריות פלילית. באותו סעיף נאמר עוד, מי שלא מלאו לו שתים־עשרה שנה לא ישא באחריות פלילית אלא אם כן הוכח שהיה בר־הבנה למעשיו. לפנינו איפוא שלושה שנתונים, 9, 10 ו־11, המהווים 20% מכלל העבריינים הצעירים. העבירות המיוחסות להם חסדות ערך ממשי לעתים קרובות ועל הרוב אין להן גוון של עבירה פלילית ממש. הבאתם לדין פלילי על עניינים פחותי־ערך אינו רצוי, שכן עלולים הם להיפגע פגיעה נפשית הן מן החקירה המשטרתית הן מהבאתם לבתי־המשפט. שמא יש מקום להעלות את גיל האחריות הפלילית ולהעמידו על שתים־עשרה שנים. צעד זה אפשר להצדיקו, שכן בכל המקרים שנחוצה בהם התערבות בית־המשפט לנוער לצורך טיפול בקטינים מלפני גיל זה, ניתן הדבר לפי סעיף 2 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), תש"ך—1960".

אני מציעה איפוא, אדוני השר, לבדוק שמא כדאי וראוי שתנקוט יזמה להביא לפני הבית הצעת חוק בכיוון הצעת השופט רייפן. אני מקווה שאם תהיה עין פקוחה על ילדים אלה, נוכל לתקן הרבה. אני מציעה לערוך דיון על הנושא במליאה.

היו"ר מ. סרדינס:

רשות הדיבור לשר הסעד.

שר־הסעד י. בורג:

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. רצוני להציע שהבעיה הכבדה והנכבדה כאחת תועבר לוועדת השירותים הציבוריים של הכנסת. עצם דברי ההסבר המרובים והמגוונים שהביאה חברת־הכנסת סנהדראי, מוכיחים שלפנינו שאלה מורכבת שהטיפול בה נוגע לדיסציפלינות שונות. אם אנו נוקבים את שמו של משרד זה או זה, הרי זה רק התרגום בשפה אדמיניסטרטיבית של עצם העובדה שלפנינו קומפלקס מורכב ביותר. אני מחייב את העלאת השאלה כאן, באשר דעתי היא שהתודעה הסוציאלית של הציבור שלנו עדיין אינה רוצה לראות את המציאות החברתית. ברם, אני מחייב את הדיון בתוך הוועדה, באשר הדיון יכול להביא תועלת רק כאשר הוא מדוקדק, כשהמשתתפים בו מקבלים אינפורמציה מטעם העוסקים בענייין.

אם רשאים אנחנו להשתמש במלה שנעשתה מודגית בזמן האחרון, „מכלול", הרי בבעיית העבריינות בכלל, ועבריינות הנוער בפרט, ובבעיית מניעת העבריינות הזאת — יש לפנינו מכלול אינטרדיסציפלינרי רב ביותר. הדבר כרוך בבעיות משפט, סעד, משטרה, חינוך וכו'.

חברת־הכנסת סנהדראי העלתה את בעיית הנשירה מבתי־הספר. עניין חשוב הוא, אבל אינו אלא אחד הקטעים של החזית הכללית. לפעמים הנשירה מבית־הספר היא הסיבה לעבריינות, לפעמים היא תוצאה ממנה. זאת בעיה מלאת דינמיקה ומלאת דינמיט חברתי. אי־אפשר לדון בדברים כוללים וכלליים ביותר. צודקת המציעה שעזיבת בית־הספר גורמת לעבריינות. עזיבה ועזובה הולכות יחד. הבעיה הזאת חשובה יותר ונעשתה בוערת יותר בשני מישורים כאחד — במישור של העיר הגדולה, שם האלמוניות של האדם בולטת כל־כך והגירוי של הרחוב גדול כל־כך, ומאידך גיסא העניין בוער ביותר בעיירות הפיתוח, מחמת דלות הכיס ודלות ההווי החברתי כאחד.

אם בעולם בכלל, ובעשרות השנים האחרונות, בעיית עבריינות הנוער מחריפה והולכת, מוסיפה משקל אנושי וסוציאלי — הרי אצלנו קיימת אותה התופעה, עם תוספת: אנו יושבים במדינה אשר האוכלוסיה היהודית שלה גדלה תוך עשרים שנה פי ארבעה, ואוכלוסיית הילדים גדלה תוך עשרים שנה פי שישה. אפשר לומר שחלק מן הדברים שהעלתה היום חברת־הכנסת סנהדראי — זו עדות לאי־הצלחה במערכת הקליטה הרוחנית והחברתית.

קל מאד בתקופה מסויימת להעלות המונים. קשה מאד לדאוג שלא יירדו במישור הסוציאלי שלהם.

מה המספרים? ובאמת, זוהי קואינצידנציה מעניינת מאד, שמספר הנושרים מבתי־הספר הוא פחות או יותר כמספר הנושרים מן הדרך הישרה. אבל אין זהות בין האנשים. יש קירבה בין הבעיות; אין זהות בין נושאי הבעיה.

קביעה מעניינת היא שבשנת 1967 היו פחות ילדים שהופנו לשירותי המבחן מאשר בשנת 1966. מהי השפעת מערכת ששת הימים בזה — קשה לקבוע. מעניין לציין שמספר הילדים שהופנו השנה לשירותי המבחן פחות

ב־1,500 ומעלה מן המספר הקודם. בכל זאת המספר גדול.

בשנת 1967 הופנו לשירות המבחן קרוב ל־10,000 ילדים, מהם 5,700 ילדים שהופנו בפעם הראשונה, ו־3,200 שהופנו שוב, שלא בפעם הראשונה.

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):

יש חתך עדתי של המספר הזה?

שר־הסעד י. בורג:

נגיע לכך.

כמה מאות הופנו בגלל עבירות טכניות קטנות; קרוב ל־700 הופנו על־פי חוק הנוער (טיפול והשגחה).

בשנת 1966 היה המספר גדול יותר — אמסור אותו לפרטוקול. והמעניין, שגם מספרם של הלא־יהודים, מבין הצעירים המופנים, היה בשנת 1966 גדול ממספרם של לא־יהודים שהופנו למבחן בשנת 1967.

המספרים חייבו את המשרד, ומחייבים לדעתי את החברה שלנו, לנקוט צעדים חדשים, לפנות לדרכים חדשות, בלתי־שיגרתיות, על מנת שנוכל לגלות את המועמד לעבריין לפני שנעשה עבריין, ואת העבריין לפני שנעשה עבריין מועד.

בעניין זה הקימונו ועדות מקומיות בעשרים מקומות, ואציין אחדים מהם: קרית שמונה, חצור, צפת, טבריה, בית־שאן, מגדל־העמק, כדי לתת רק מושג מטיפוס המקומות שאליהם אנו מפנים ועדות מקומיות למניעת העבריינות, ועדות אשר מורכבות מאנשים מסוגים שונים: מורה, עובד סוציאלי, עורך־דין, איש משטרה וכו'. זה כמה שנים, תוך תיאום עם משרד החינוך, אנו מקיימים קייטנות לילדים או עבריינים או טרום־עבריינים, ומעניין שקודם שהקימונו את הקייטנות — השנה היו עשר קייטנות ובהן 800 ילדים — אפשר היה לציין מדי קיץ בקיץ עליה במספר העבריינים הצעירים, תהליך שהופסק עם הקמת הקייטנות הללו.

מתוך תיאום עם רשויות אחרות אנו עוסקים בתופעה הידועה והלא־משמחת במיוחד של חבורות רחוב, שבהתנהגות אנטי־סוציאלית מובהקת טובעות חותמת על ההווי ועל החיים בשכונות מסויימות. אנו פותחים עכשיו קורס שנתי לעובדים סוציאליים חינוכיים, שיעבדו עם קבוצות רחוב, קורס נוסף להכשרת עובדים שיתמחו בתחום זה של העבודה. כיום פועלים בחמש נקודות 24 עובדים, המטפלים ב־400 בני נוער השייכים לחבורות הרחוב השונות.

אני חסיד של המפעל שנקרא מפת"ן — מפעלי תעסוקה ושיקום של הנוער. מפת"נים כאלה קיימים כיום ב־43 מקומות, מקצתם מטעם המדינה, מקצתם מטעם הרשות המקומית, ומקצתם בשותפות. והדרישה מטעם המוסדות גדולה ביותר. אין דרך טובה מאשר לקחת ילד שנשר, שלא גמר שמונה כיתות, אשר חי בתנאים לא קלים, ולתת לו יום של לימוד עם עבודה, או של הרבה עבודה ולימוד מקצוע עם קצת לימוד עיוני — ואני חושב שבעניין זה התקדמנו מאד. רשימת 43 המקומות בהם קיים מפת"ן — תוכיח. אבל עדיין אין זה מספיק. ואף־על־פי שאני חסיד גדול של מפעל המפת"נים, אני מוכרח להזהיר את כולנו מפני פתרונות קלים. אל נחשוב שקיימים פתרונות קלים.

ברור שאין טיפול בילד בלי טיפול באותה המשפחה אשר גרמה לעזובת הילד ועזיבתו של הילד. ולא יכול להיות טיפול משפחתי אם המדינה בחזקת מדינה אינה יודעת במה המדובר. והנה, מטעם משרד הסעד ערך הפסיכולוג ד"ר שפנייאר סקר על האוכלוסיה של הילדים הנמצאים במעונות משרד הסעד. ואני רוצה לתת כמה דברים המראים, מצד אחד, מה גדולה אחריותה של החברה, ומצד שני — שאם נתרכז בחוג מסויים של משפחות מסויימות, נוכל להתגבר ולהצליח.

הסקר של האוכלוסיה של מעונות משרד הסעד מראה ש־78% של הילדים־העבריינים הנמצאים במעונות שלנו באים ממשפחות מרובות־ילדים. 80% של הילדים הללו באים ממשפחות שההורים עלו אחרי שנת 1948. 4.3% של הילדים הללו נולדו במשפחות אשר האב כבר נולד בארץ־ישראל. כלומר: העובדות הללו מוכיחות מה שאמרתי, שאין לנו לשיר שיר הלל על הצלחה מלאה בחזית הקליטה. בעד ש־4.3% של האבות של הילדים הנמצאים במוסדות חסות נולדו בארץ — 64% של הילדים כבר נולדו בארץ. צדקו נא את המספרים שאמרתי — ויש לנו האספקט של הקליטה.

אני רוצה להדגיש את הנקודה הזאת של משפחה מרובת־ילדים, שבכמה ועדות של הכנסת עוסקים בה ברגע זה, מנקודת־מבט הנושא הספציפי שאנו דנים בו. 20% של הילדים הנמצאים במוסדות משרד הסעד באים ממשפחות של עשר נפשות ומעלה. 24% נוספים באים ממשפחות בנות שמונה—תשע נפשות. הווה אומר שקרוב ל־50% של האוכלוסיה של מעונות משרד הסעד באים ממשפחות בנות שבע נפשות, שמונה נפשות ומעלה. דבר זה מחייב מדיניות רצינית ביותר. לפי שאם נוכל לאתר את המקומות המסויימים באיכלוס המעונות — והרשוני נא לנסח את הדבר בצורה כזאת —, הרי גם נדע היכן אנו צריכים להתחיל בתראפיה, במתן התרופה הסוציאלית. והיא לא רק כסף, אבל גם כסף.

אמרתי איפוא שבעשרים מקומות עובדים כיום בבתי־הספר צוותים, שהמנחה שלהם הוא עובד סוציאלי; ורופאים, מורים, מנהלים משתפים פעולה כדי למצוא את הילד לפני שהוא נושר ובשעה שהוא נושר.

הצלחנו להעסיק כ־150 מתנדבים מתלמידי הסמינרים, הפועלים בשטח עבריינות הנוער בשירותים שונים, כגון טיפול מונע, חסות עוקבת, מפת"נים. זוהי תוספת כוח חשובה.

אני רוצה לומר לבית גם משהו על נסיון חדש וחדיש שהתחלנו בו, ואנו רואים גם פירות. בבית־שמש התחיל לפעול גרעין של נח"ל, תוך תיאום עם משרד החינוך, אשר בא לעזור בפעילות תרבותית וקהילתית. החברים והחברות של פלוגת נח"ל זו קיבלו רשימה של ילדים אשר חדלו לבקר בבית־הספר. לאחר קבלת הרשימות מבתי־הספר על ילדים נעדרים, יצאו הנחלאים לבתי הילדים, נפגשו עם הילדים ומשפחותיהם והתחילו בבירור סיבת אי־הופעתם בבית־הספר. היה זה נסיון חדש, שעלה יפה. נמצא שהסיבות נובעות כולן מתוך סבך אחד, תסבוכת אחת, תסביך אחד. הסיבות להיעדרויות היו שונות: חוסר רצון של הילד להופיע עקב פיגור בלימודים שנוצר בשל היעדרות ממושכת בשנים קודמות, מה שנקרא בשפת הכלכלה — גרעון מצטבר; בעיות נפשיות ופיגור שכלי שהביאו לרצון מצד המורים לראות את הילד מחוץ לכיתה; יש ילדים הסובלים ממחלות

פיסיות ומתקשים להגיע לבית־הספר; חוסר רצון של ההורים לשלוח ילדיהם לבית־הספר כדי ללחוץ על השיר רותים הסוציאליים לשם השגת עזרה סוציאלית, עזרה בדיור או עזרה אחרת; שליחת ילדים לעבודה כדי לעזור לכלכלת הבית; וגעדרו ילדים גם עקב חוסר לבוש נאות. על הסיבות הללו עמדו הנחלאים במשפחות שונות. אני חושב שזהו נסיון המעורר מחשבה, ואנו נלך בעקבות הנסיון הזה גם במקומות אחרים.

אינני רוצה להלאות את הבית. הבעיה סבוכה וכאובה. אני מציע שוועדת השירותים הציבוריים תשמע את המומחים מן השירותים השונים, על מנת שתוכל אחר־כך למסור לבית את המלצותיה והחלטותיה.

אדוני היושב־ראש, אני מציע להעביר את הנושא שהעלתה חברת־הכנסת סנהדראי לוועדת השירותים הציבוריים.

היו"ר מ. סרדינס:

האם חברת־הכנסת סנהדראי מסכימה להצעה?

טובה סנהדראי (מפד"ל):

אני מסכימה.

היו"ר מ. סרדינס:

לפנינו הצעה אחת בלבד: להעביר את העניין לוועדת השירותים הציבוריים. אני מעמיד הצעה זו להצבעה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את העניין לוועדת השירותים הציבוריים נתקבלה.

2. תקן האחיות בבתי־חולים

היו"ר מ. סרדינס:

אנו עוברים להצעה לסדר־היום של חברת־הכנסת הקטין: תקן האחיות בבתי־חולים. רשות הדיבור לחברת־הכנסת הקטין.

רות הקטין (מפלגת העבודה הישראלית):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. רצוני להציע לדון בכנסת על תנאי העבודה של אחיות במוסדות רפואיים ממשלתיים, שלא מאפשרים להם למלא את תפקידם האחראי בטיפול חולים, לא בגלל מחסור באחיות, אלא בגלל מחסור בתקנים.

חברי הכנסת, זכורים לנו הזמנים שבהם לא ידדה מעל סדר־היום של הכנסת בעיית המחסור באחיות, בעיקר בגלל הנשירה ממקצוע זה. והנה אחרי מאמץ של גורמים ציבוריים וממשלתיים הוטבו התנאים הכלכליים, מחד, ונתאפשרה עבודה חלקית, מאידך. שני גורמים אלה סייעו להתמדת האחיות במקצוען. כן נפתחו ליד בתי־החולים בתי־ספר נוספים לאחיות, אשר הכשירו רזרבות למקצוע זה. ובכן, התברכנו בחבר עובדים מושרש, מסור, מתמיד. כ־8,000 אחיות מוסמכות ומעשיות משרתות במוסדות רפואה שונים. אך בשנים האחרונות מגיעות תלונות מצד ציבור האחיות ובהן תביעה להסדר כולל ולהגדלת תקנים, כי התקנים הקיימים אינם מאפשרים לתת את הטיפול הנאות לחולה ומכבידים על האחות. המדובר במיוחד בבתי־חולים ממשלתיים, בהם המצב בנדון מחמיר והולך. למעשה אין תקן אחיד לכל בתי־החולים, וזה הקיים — נקבע אי־פעם בתנאים שונים מאלה הקיימים עכשיו. עוד ב־1960 פנה איגוד האחיות למשרד הבריאות בבקשה לבזוק מחדש את התקנים, וגם לפני כשנה חזר על אותה בקשה. בעקבות זה התקיימה פגישה של איגוד האחיות עם הנהלת המשרד, אבל עד עכשיו לא נעשה דבר בנדון. נכון שבינתיים פרצה מלחמת ששת הימים והרבה דברים שובשו. משרד הבריאות, מרכז קופת־חולים וכל המוסדות הרפואיים הועמדו במצב הכן. כל הפרסונל הרפואי היה נתון לדבר אחד ויחיד, להציל חיי אדם ולהקל סבלם של הפצועים. איש מהם לא חשב על שעות עבודה, על קושי פיסי או נפשי. עבדו ימים ולילות. אבל בינתיים חזרו החיים בארץ למסלולם הרגיל והאחיות ממשיכות לשאת במצוקתן, הנובעת בעיקר מחוסר יכולת לתת את הטיפול הנדרש לחולה.

חברי הכנסת, מה היא המציאות בבתי־החולים? כפי שכבר נאמר, התקנים הותקנו לפני שנים מבלי שקו אחיד ישמש בקביעתם לגבי כל סוגי חולים בבתי־חולים שונים. מה עוד שאותם התקנים הקיימים מתמלאים על־ידי כוח שאינו מקצועי (כוחות עזר וכו'). לפי הסדר קיים מתמלאים התקנים גם על־ידי תלמידות בתי־הספר לאחיות, הן מוסמכות והן מעשיות — וזה החל מהשנה הראשונה של לימודיהן. למעשה חסרות עדיין התלמידות את הידע האלמנטרי המקצועי, ומשום כך ברור, שמצב זה מהווה לחץ נוסף על הפרסונל המקצועי. זאת ועוד. באופן רשמי מקובל היה לחשוב במשרד הבריאות ששלוש תלמידות מבית־ספר לאחיות מוסמכות מחליפות כוח מקצועי אחד במחלקת חולים. ועל יסוד זה גם פיטרו אחיות ארעיות. זאת אישר בזמנו שר הבריאות בכנסת, בתשובה על שאילתה שהגשתי. לפי הנוהג צריכות לעבוד גם תלמידות מבית־ספר לאחיות מעשיות, אבל אלו צריכות היו להיחשב כעובדות מעל התקן. לצערי הרב המציאות היא שונה. ברוב המוסדות נחשבת תלמידה באשר היא, כאמור, מהשנה הראשונה ככוח עבודה מלא במחלקה. דבר זה מצמצם את התקן הריאלי, מאחר שהתלמידה אינה מוכשרת עדיין למלא את תפקידה כראוי. מה עוד שמחוברת להשתתף בשיעורים ובעבודה תיאורטית מחוץ למחלקה. אם כן, על האחיות המוסמכות נופלת, בנוסף לטיפול המקצועי שמוטל עליהן, גם העבודה שממלאה כרגיל תלמידה, העבודה המעשית.

אין להתעלם גם מאותו דכדוך נפש הנגרם לתלמידות בגלל אי־יכולת לעמוד כראוי במשימה אשר הוטלה עליהן. מה עוד שהאחות נוכחת לדעת כי אין ביכולתה להגשים את כל ההנחיות אשר קיבלה תוך לימודה בבית־הספר. ולא פעם המשבר הנפשי אשר עובר עליה גורם לנשירה או להפסקת הלימודים. אנו רואים איפוא, שהסדר זה גורם להפסד כספי ופוגע בהכשרת האחיות.

חברי הכנסת, בשלוש—ארבע השנים האחרונות נקלטו לא מעט אחים ואחיות אשר קיבלו את הכשרתם בחוץ־לארץ. הם באו כעולים לארץ. ומעניין שכל אחות עולה או אח עולה נחשבים מן היום הראשון של עבודתם בבית־חולים ככוח עבודה מלא ועובדים לפי תקן מלא. וזאת — במקום לקבוע תקופה מסויימת כדי לאפשר להם התאקלמות, תיאום בשיטות עבודה הנהוגות אצלנו, לי־מוד מינוח עברי וכיוצא באלה.

מציאות זו גורמת לעובדות מצערות, והן, שאחיות

ותיקות, בניגוד להכרתן בצורך של קליטת עולים, בגלל קושי פיסי, שאינן יכולות לעמוד בו, מסרבות לקבל אחות כזו לעבודה. מן ההכרח שתיקבע אחות מדריכה על מנת להקל על עולות חדשות את התאקלמותן בעבודה ויחד עם זאת לשחרר מתפקיד זה את האחיות אשר מתפקידן הישיר לטפל בחולים. אין לערבב את שני התפקידים האלה. המצב בנדון מחמיר והולך, כי על אותו מספר אחיות נופל עומס נוסף, וזאת על־ידי תוספת מחלקות באותו בית־חולים.

חברי הכנסת, בידי נמצא מכתב של ציבור אחיות מאחד מבתי־החולים הגדולים באחת הערים הגדולות. הן פונות למנהל בית־החולים בטענה שבמשך זמן עבודתן לא נוספה אף אחות אחת. לעומת זאת נוספו מחלקות. והן שואלות: איך נוכל לעמוד במשימה הזאת? מובן שזה מתנקם בחולה והן תובעות תיקון המעוות.

כמו כן יש לציין כי בינתיים חלו תמורות בטיפול, באמצעי הטיפול. נוספו מכשירים שונים לשם טיפול וכל זה מטיל על האחות עומס עבודה נוסף. יחד עם זאת, יחד עם השיפור שחל בשיטות הרפואה, כל זה מצריך יותר זמן לטיפול בחולה, ואם נוסיף לכל אלה את המחקר, הנהוג בשורה של בתי־חולים, שגם הוא מעסיק אחיות, נראה כי הנושא כולו טעון בדיקה ותיקון. תנאי עבודה הקיימים בבתי־חולים גורמים לכך שהאחות היה במתי־חות נפשית, באי־שקט, בהכרה שאיננה ממלאה את תפקי־דה. אחיות סיפרו לי שלא פעם אינן ישנות בלילות בהש־אירן תלמידה צעירה יחידה במחלקה לשמירת לילה, ביוד־ען שבאותה מחלקה ישנם חולים שונים, ביניהם חולים קשים; ואדם שהוא חסר נסיון, חסר התמצאות מיידית, לא תמיד יכול להושיט את העזרה הנכונה.

חברי הכנסת, עד עכשיו הייתי לפה לאחיות; ובדי לחזק את דברי אקרא באוזניכם מכתב שהגיע לידי מאשה אשר שכבה בבית־חולים תקופה ממושכת ועומדת לחזור אליו. אני מצטטת: „...שכבתי תקופת זמן בבית־חולים, ולפי התחזית יהיה עלי לחזור לשם לטיפול נוסף. בשהו־תי בבית־חולים נהניתי מהטיפול המסור והנאמן של הרופ־אים והאחיות. היות ששכבתי תקופה די ארוכה, היתה לי שהות לראות מקרוב את העבודה המאומצת מאד של האחיות. הללו נאמנות לתפקידן וליעודן, נוטלות על עצ־מן באהבה את כל העומס, אם כי הוא לא ביחס לאפשרו־יות הפיזיות והטכניות שלהן. הנושא הזה היה גם לשיחה כמעט קבועה בין החולים. ראינו אותן בעבודתן המסורה, ברצונן להיות לעזר לכל זקוק ודורש, מתרוצצות הלוך ושוב וגומרות את יום העבודה שלהן סחוטות ומרוטות. שוחחנו גם עם הרבה אחיות וכולן היו בדעה שהן עובדות מעל כוחותיהן, דבר המתנקם גם ברמת הטיפול שהן יכו־לות להגיש לחולים. הן נימקו בזאת את הנשירה המת־מדת מהמקצוע הזה. הן הביעו את אכזבתן שמקצוע, שהן אוהבות אותו וראו בו יעוד, הן נאלצות לעזוב אותו בגלל העומס המיותר שמעמיסים עליהן. גם הרופאים שאתם החלפנו דעה, אשר בעצמם עובדים קשה מאד, שוללים את המצב הזה. אולם אין באפשרותם לשנות את המצב. התוצאה היא שגם החברה וגם החולים יוצאים בהפסד." זהו מכתב של חולה, ואני מניחה שמכתב זה הוא ביטוי למצב שחשים חולים לא מעטים.

חברי הכנסת, יכולתי להביא עדויות נוספות של אחיות, משטחי פעולה רפואיים שונים, הנפגעים מצמצום התקנים. לדוגמה: חדרי המיון, אשר בגלל מיעוט מספר האחיות המצב בהם איננו מניח את הדעת. אך לא אלאה אתכם בכך. ואם לדיון אשר יתקיים יזדקקו לחומר נוסף, אשתדל להגישו.

המצב הוא כה חמור עד כי באחד מבתי־החולים הממשלתיים עמדו האחיות המוסמכות לפני הפסקת עבו־דה. פשוט רצו להתפטר מתפקידן, כי לא יכלו לעמוד בתפקיד מבחינה פיסית ומוסרית. עלי לציין שבפגישותי עם אחיות, המעידות שהן עובדות במקצוע שנים לא מעטות, נוכחתי שהן קשורות למקצוע ואוהבות אותו. אם כן, מצב זה מחייב בירור יסודי ותיקון, באופן שהתקן אשר ייקבע יאפשר לאחיות תנאי עבודה מתקבלים על הדעת, ויבטיח מתן טיפול נאות לחולה.

חברי הכנסת, נושא זה, הקשור מצד אחד בתנאי העבודה של האחיות ומצד שני בטיב הטיפול בבתי־החולים במאות אלפי אזרחי ישראל, שנזקקים להם — נושא זה ראוי לדיון בכנסת, ואני מציעה לערוך אותו.

היו"ר מ. סרדינס:

רשות הדיבור לשר הבריאות.

שר־הבריאות י. ברזילי:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. בפתח דברי עלי לאשר את דבריה של חברת־הכנסת הקטין, כי כוח־האדם הסיעודי ותקני האחיות אינם מדביקים את הצרכים וגדל־לים והולכים עם התקדמותה של הרפואה והתפתחותם של שירותי הבריאות, וכמובן בתי־החולים בכלל זה ובשו־רה ראשונה.

כמו כן לא קיימים עד כה קריטריונים מדוייקים לק־ביעת תקני האחיות ועל כן קיים שוני בין בית־חולים אחד למשנהו, שלא לדבר על הפערים הקיימים בין התק־נים הנהוגים במשרד הבריאות, בקופת־חולים וב„הדסה". שונה התקן ב„תל־השומר" מזה שבבית־החולים באשקלון, ושונה התקן ב„ביילינסון" מזה שבבית־החולים בבאר־שבע. בדרך כלל התקנים בקופת־חולים גבוהים מאלה שבמשרד הבריאות, וב„הדסה" — מאלו שבקופת־חולים. קשה למצוא נחמה בכך שגם בתי־החולים בארצות־הברית ובבריטניה פועלים בתחום זה בלי קני־מידה אחידים ומ־דוייקים, אם כי בדרך כלל התקן ברוב המקרים אצלם הוא כמעט כפול מזה הנהוג אצלנו.

בעבר ניסינו לקבוע תקן של אחיות על פי חישוב של מספר שעות העבודה הדרושות לטיפול בחולה במחל־קה במשך 24 שעות ביממה. לגבי כל מחלקה יש חישוב שונה וקיימים הבדלים בין מחלקה הדורשת טיפול מועט (שעה וחצי ליממה) ובין מחלקות הדורשות טיפול רב, כמו טיפול לאחר ניתוח, פגים וכדומה (חמש עד שש שעות ליממה). לחישוב זה יש להוסיף חופשה שבועית, זכויות סוציאליות הקשורות בעבודת לילה, חופשה שנ־תית, מחלה וכדומה. תקן האחיות ברוב רובן של המחל־קות בבתי־החולים הממשלתיים הוא מתחת למינימום הדרוש על־פי שיטה זו.

קושי מיוחד מהווה העובדה שמספר המיטות התפו־סות בבתי־החולים בארץ מגיע ל־100% בערך, בו בזמן שהאופטימום הוא 80%, דבר שבארצות אחרות מקפידים עליו יפה.

בגלל המדיניות שלנו להגדיל את מחזור החולים בבתי־החולים ולהקטין את השהיה בבתי־החולים, דרוש

לחולה טיפול יותר אינטנסיבי. עובדה זו מהווה כמובן מעמסה נוספת על האחיות.

התקציב לעובדים ארעיים יכול היה לסייע הרבה להתגבר על הקושי שנוצר עקב מחלה של אחיות, עומס עבודה רב, או אפילו במצב של תקן מצומצם. תקציב זה, שאף פעם לא היה מספיק, קוצץ באופן ניכר השנה ולכן הורע המצב עוד יותר.

חולים רבים דורשים טיפול מיוחד ושמירה מיוחדת. קיצוץ בתקציב העובדים הארעיים החליש גם את היכולת לטפל בחולה הקשה והטיל אחריות נוספת על האחיות במחלקה.

בעת קביעת תקן האחיות לא הובאו בחשבון כל הצרכים לשירותים מיוחדים, כמו ניתוחי לב, השתלת כליות, התרבות מספר הניתוחים בכלל והעליה ברמתם, הדורשת טיפול אינטנסיבי יותר לאחר הניתוח, ועוד ועוד.

בעיה מיוחדת היא קביעת תקנים של אחיות בבתי־חולים שבהן מועסקות תלמידות של בתי־ספר לאחיות. לצערנו מקובל לחשב שלוש תלמידות כתקן של אחות אחת. על כן בעת קבלת מחזור תלמידות בשנת לימודיהן הראשונה יש לצמצם את תקן האחיות בהתאם למספר התלמידות המתחילות ללמוד, ותקופה זו נחשבת תמיד בבית־החולים כקשה ביותר. לדוגמה, אם מתקבלות שלושים תלמידות. פוחת מיד התקן בעשר אחיות.

דעתנו שיש להתחיל לחשב תקנים לתלמידות רק לאחר תקופה של שנים־עשר חודש, או לאחר תקופה של שישה חודשים — לא נתקבלה עד כה על־ידי הגורמים התקציביים הקובעים.

תפקידים רבים שאינם שייכים ישירות לסיעוד מוטלים כיום על האחיות. אילו היו לנו תקנים נוספים לתפקידים כמו מזכירת מחלקה וכדומה, היה הדבר לעזר רב לאחות וכן היה מגדיל את תקן האחיות.

ידוע לנו היטב שתקן האחיות בבתי־החולים איננו מספיק, אולם כל תוספת של תקן קשורה בתוספת תקציב שאיננו עומד לרשותנו.

אין להפריד בין התקנים של האחיות הדרושים לטיפול בחולים בבתי־החולים לבין הצורך באחיות לטיפול ביתי. מדובר בעיקר בחולים ממושכים הזקוקים להמשך הטיפול בבית לאחר האישפוז בבית־החולים. ארגון שירות למעקב רפואי זה ישמור במקרים רבים על החישג הרפואי שהושג בבית־החולים וימנע אישפוזים חוזרים ומיותרים.

התחלנו לפתח שירות לפי הקווים האלה במשך השנים האחרונות, אולם התקן של האחיות ושל עובדים רפואיים אחרים לתפקיד זה הוא קטן ביותר ואיננו עולה בסך־הכל בארץ כיום על שתים־עשרה אחיות. זוהי רק התחלה. אנחנו זקוקים לתוספת של שלושים־וחמישה תקנים לשנה התקציבית 1968/69, ותוספות מתאימות בשנים הבאות, כדי להקים שירות יעיל למעקב ולטיפול רפואי ביתי בשביל חולים ממושכים וקשישים.

יש לציין כמו כן שבשנים האחרונות לא השיג משרד הבריאות את התוספת הדרושה בתקנים של אחיות לברי־אות הציבור כדי להדביק את הצרכים של שרותי הבריאות בבתי־הספר ובתחנות לאם ולילד. יש עדיין בתי־ספר באוכלוסיה היהודית והערבית שאינם נהנים משירות בריאות מלא.

בסיכום עלי לומר, שהתקנים של האחיות בבתי־החולים ובשירותי בריאות הציבור מצומצמים מכדי להבטיח שירות רפואי המותאם לרמה הרפואית הגבוהה שהתפתחה בתקופה שלנו. מוכרחים לבקש דרכים לשיפור המצב, ביחוד לאור עליית מספר המועמדות לבתי־הספר לאחיות. אסור לנו להביאן לכלל סתירה בין כללי הטיפול בחולה, כפי שהן לומדות בבית־הספר, לבין תנאי הטיפול לאחר סיום הלימודים.

אני רואה צורך דחוף: א) בשיפור התקנים; ב) בהשוואת התקנים בין מוסדות האישפוז השונים ובין בתי־החולים באותו מוסד; ג) בסקר מדוייק של הצרכים לאור התמורות אשר חלו במקצוע האחות ובדרכי הטיפול בחולה.

איגוד בתי־החולים ורשות האישפוז העליונה יצטרכו לטפל בהקדם בסוגיות הללו. עם זאת אשמח לכל עצה וחילוף דברים בנושא זה בוועדת השירותים הציבוריים.

היו"ר מ. סרדינס:

האם המציעה חברת־הכנסת הקטין מסכימה להצעת השר להעביר את הנושא לוועדת השירותים הציבוריים?

רות הקטין (מפלגת העבודה הישראלית):

אני מסכימה להצעת השר.

היו"ר מ. סרדינס:

אנו עוברים להצבעה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את העניין לוועדת השירותים הציבוריים נתקבלה.

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר מ. סרדינס:

נשמע עכשיו הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מ"מ מזכיר הכנסת ח. ליאור:

ברשות היושב־ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונח היום על שולחן הכנסת: לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה — חוק הרשות להשכלה גבוהה (הוראה ומחקר), תשכ"ח—1968.

היו"ר מ. סרדינס:

הישיבה הבאה של הכנסת ביום ב' הבא, בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 14.17.

נספחות

א. סדר־היום לישיבות רמ"ט — רנ"א

א. שאילתות.

ב. חוק התקציב לשנת 1968/69, תשכ"ח—1968 (קריאה שניה): 1) משרד החקלאות והסעיפים הצמודים לו; 2) משרד האוצר והסעיפים הצמודים לו.

ג. הרג בדרכים (הצעת חברת־הכנסת ט. סנהדראי).

ד. חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 8), תשכ"ח—1968 (קריאה שניה ושלישית).

ה. החלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 43), תשכ"ח—1967.

ו. החלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 46), תשכ"ח—1967.

ז. החלטה בדבר אישור הוראות בצו הבלו על כהלים מפוגלים (שינוי תעריף), תשכ"ח—1967.

ח. החלטה בדבר אישור הוראות בצו־שעת־חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 6), תשכ"ח—1967.

ט. מהות תרבות החיים בדמוקרטיה פעילה (הצעות חברי־הכנסת צ. צימרמן וש. אלוני).

י. הצעות לסדר־היום.

יא. חוק שירותי הכבאות (תיקון), תשכ"ח—1968 (קריאה ראשונה).

יב. חוק החסינויות וזכויות היתר הדיפלומטיות והקונסולריות, תשכ"ח—1967 (קריאה ראשונה).

יג. חוק שירות הקבע בצבא־הגנה לישראל (גימלאות) (תיקון מס' 5), תשכ"ח—1967 (קריאה ראשונה).

יד. חוק להארכת תוקף של תקנות־שעת־חירום (רישום ציוד וגיוסו) (מס' 2), תשכ"ח—1968 (קריאה ראשונה).

טו. בעיית צווי ריתוק (הצעת חבר־הכנסת ת. טובי).

טז. פיקוח על טיב המזון ואיכותו (הצעות חברי־הכנסת ש. רוזן וש. ארבלי־אלמוזלינו).

יז. חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ז—1967 (קריאה ראשונה).

יח. חוק למניעת הונאה בכשרות, תשכ"ו—1966 (קריאה ראשונה).

יט. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 26), תשכ"ה—1965 (קריאה ראשונה).

ב. הצעות לסדר־היום לישיבות רמ"ט — רנ"א

539. ט. סנהדראי (מפד"ל): מניעת עבריינות בקרב הנוער.

560. ר. הקטין (מפלגת העבודה הישראלית): תקן האחיות בבתי־החולים.

ג. הסתייגויות לתקציב משרד החקלאות לשנת 1968/69

(משרד החקלאות; חקלאות—פיתוח, מפעלי מים, הוצאות מינהל מקרקעי ישראל)

לסעיף 11 — **משרד החקלאות**

הצעת הוועדה — 38,700,000 ל"י.

א. טיאר מציע:

אחרי סעיף 1137 — משרד אזורי באר־שבע — יבוא סעיף זה:

„1138 — פיקוח והדרכה חקלאית בשטחים המשוחררים — 2,000,000 ל"י."

א. חביבי מציע:

א. להפחית 1 ל"י מסעיף 1110 — הנחלת המשרד.

ב. למחוק סעיף 1112.114/73 — הכנסה מהשכרת ציוד הדברה.

ג. למחוק סעיף 1112.124/65 — השתתפות משרד המסחר והתעשיה.

ד. למחוק סעיף 1112.125/91 — השתתפות אדגונים חקלאיים.

ה. למחוק סעיף 1112.126/84 — הכנסה מפיקוח טיב מספוא.

ו. למחוק סעיף 1112.136/84 — הכנסה מבדיקה ואישור תכשירי הדברה.

ז. למחוק סעיף 1112.154/65 — הפחתת השתתפות מינהל מקרקעי ישראל.

ח. למחוק סעיף 1112.154/95 — השתתפות גורמי חוץ במחקרים.

ט. למחוק סעיף 1112.174/84 — הכנסות מבי־קורת זרעים.

י. למחוק סעיף 1112.184/84 — הכנסה מבי־קורת בריאות צמחים.

יא. סעיף 1113 — שירותים וטרינריים — 1,690,000 ל"י.

יב. למחוק סעיף 1113.144/91 — הכנסה מהשתתפות רשויות מקומיות בפעולות כלבת.

יג. למחוק סעיף 1113.145/84 — הכנסות מפעולות תחנות תצפיות כלבת.

יד. סעיף 1114 — המכון הווטרינרי — 2,621,000 ל"י.

טו. סעיף 1115 — האגף לדיג — 1,378,000 ל"י.

א. אבנרי מציע:

א. למחוק סעיף 163—1112.161/11 — ביקורת יצוא של תוצרת חקלאית.

ב. למחוק סעיף 1116 — המחלקה לפיתוח חקלאי.

ג. למחוק סעיף 1117 — האגף לסחר חוץ.

ד. למחוק סעיף 1118 — המחלקה למחירים וסובסידיות.

ה. למחוק סעיף 1122 — האגף לשיתוף פיתוח חקלאי בארצות מתפתחות.

ו. למחוק סעיף 1123 — המכון להנדסה ופריון הייצור בחקלאות.

ז. למחוק סעיף 238/60—1124.231/11 — האגף להדרכת משתלמי חוץ־לארץ.

ח. למחוק סעיף 106/74—1156.106/11 — המוחלקה לפרסומים מדעיים.

ט. למחוק סעיף 251/63—1156.251/11 — מחקרים ובדיקות זרעים.

י. למחוק סעיף 341/63—1156.341/11 — מחקר בקיום מצוות התלויות בארץ.

ש. מיקוניס מציע:

להפחית 1 ל"י מתקציב המשרד.

לסעיף 50 — **חקלאות—פיתוח**

הצעת הוועדה — 64,600,000 ל"י.

א. חביבי מציע:

א. להעמיד את הסעיף על 149,100,000 ל"י.

ב. לפני סעיף 5004 יבוא סעיף זה:
„5001 — סיוע להתיישבות עובדת — 30,000,000 ל"י".

ג. סעיף 5020 — מפעלי מים מקומיים על־ידי המשרד — 5,700,000 ל"י.

ד. סעיף 5020.301/04 — הלוואות למפעלי מים מקומיים — 1,200,000 ל"י.

ה. אחרי סעיף 5020.301/04 יבוא סעיף זה:
„5020.301/05 — הלוואות למפעלי מים בכפרי המיעוטים — 1,000,000 ל"י".

ו. סעיף 5032 — הלוואות למבני משק ורכישת ציוד חקלאי — 10,900,000 ל"י.

ז. אחרי סעיף 5032.301/04 יבוא סעיף זה:
„5032.301/05 — הלוואות למבני משק ורכישת ציוד חקלאי למיעוטים — 3,000,000 ל"י".

ח. סעיף 5037 — תוספת מיוחדת לפיתוח הכפר הערבי — 40,000,000 ל"י.

ט. סעיף 5038 — ריכוז אשראי והבראה כספית של משקים — 32,600,000 ל"י.

א. אבנרי מציע:

א. למחוק סעיף 5033 — הרחבת משק בעלי חיים.

ב. למחוק סעיף 5035 — הרחבת משק המטעים.

ג. למחוק סעיף 5038 — ריכוז אשראי והבראה כספית של משקים.

ש. מיקוניס מציע:

א. להוסיף 1 ל"י.

ב. סעיף 5037.301/04 — הלוואות לפיתוח ענפים מיוחדים בכפר הערבי — 2,550,000 ל"י.

לסעיף 53 — **מפעלי מים**

הצעת הוועדה — 60,000,000 ל"י.

א. טיאר מציע:

להפחית 1 ל"י.

א. חביבי מציע:

א. להעמיד את הסעיף על 63,000,000 ל"י.

ב. סעיף 5320 — מפעלים בנאמנות „מקורות" — 13,800,000 ל"י.

ג. למחוק סעיף 5320.101/02 — מפעל הירדן.

ד. סעיף 5340 — מפעלי מים נסיוניים ומחקרים — 15,000,000 ל"י.

ה. אחרי סעיף 5360 יבוא סעיף זה:
„5370 — מענקים להקמת מפעלי מים לישובי המיעוטים — 5,000,000 ל"י".

ש. מיקוניס מציע:

להוסיף 1 ל"י.

לסעיף 98 — **הוצאות מינהל מקרקעי ישראל**

הצעת הוועדה — 64,300,000 ל"י.

א. אבנרי מציע:

להעמיד את הסעיף על 49,300,000 ל"י.

ד. הצעת חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 8), תשכ"ח — 1968

1. תיקון סעיף 15

(א) האמור בסעיף 15 לחוק שירות המדינה (גימלאות), תשט"ו—1955 [1] (להלן — החוק העיקרי), יסומן „(א)", ואחריו יבוא:

„(ב) עובדת המועסקת כגננת רשאית גם לצאת לקיצבה אם הגיעה לגיל חמישים ושבע לאחר ששירתה עשר שנים כגננת."

(ב) סעיף זה לא יחול בשנת 1968 אלא על מי שמלאו לה בצאתה לקיצבה חמישים ותשע שנים; אולם הממשלה רשאית להכריז כי עד לפני תום שנת 1968 ובמועד שתקבע בהכרזה יחול הסעיף גם על מי שמלאו לה בצאתה לקיצבה חמישים ושמונה שנים או חמישים ושבע שנים, הכל כפי שייקבע בהכרזה.

---

[1] ס"ח תשט"ו, עמ' 135; תשכ"א, עמ' 51, עמ' 173; תשכ"ג, עמ' 59; תשכ"ד, עמ' 64; תשכ"ה, עמ' 120, עמ' 290; תשכ"ז, עמ' 176.

2. תיקון סעיף 16

בסעיף 16 לחוק העיקרי, בסופו יבוא:

„(ה) מקום שבסעיף זה מדובר בגיל 60, יבוא במקומו גיל 57 בכל מקרה של יציאת גננת לקיצבה לאחר עשר שנות שירות כגננת."

3. תיקון סעיף 17א

(א) בסעיף 17א לחוק העיקרי, בסעיף קטן (א), בשורה הראשונה, במקום „כל זכות" יבוא „כל נכות".

(ב) תחילתו של סעיף זה היא ביום תחילתו של סעיף 17א לחוק העיקרי.

4. תיקון סעיף 18

בסעיף 18 לחוק העיקרי, בסופו, יבוא:

„(ד) מקום שבסעיף זה מדובר בגיל 60, יבוא במקומו גיל 57 בכל מקרה של פרישת גננת."

5. תיקון סעיף 40

(א) בסעיף 40 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ב), במקום הרישה המסתיימת במלים „היום שבו יגיע לגיל 60" יבוא:

„על אף האמור בסעיף קטן (א), תשולם קיצבת פרישה —

(1) לעובד שיצא לקיצבה לפי סעיף 15(א)(1) ולפני שהגיע לגיל 60 — מהחודש המתחיל אחרי היום שבו יגיע לגיל 60;

(2) ואילו לגננת שיצאה לקיצבה לפי סעיף 15(א)(1) לפני שהגיעה לגיל 57 ולאחר עשר שנות שירות כגננת — מהחודש המתחיל אחרי היום שבו תגיע לגיל 57".

(ב) סעיף 40(ב)(2) לחוק העיקרי יחול על גננת שתצא לקיצבה מיום פרסומו של חוק זה ואילך.

6. תיקון סעיף 64

בסעיף 64 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (א), במקום הסיפה המתחילה במלים „יחול חוק זה עליו ועל שאירין על אף המותנה" יבוא:

„יחול חוק זה עליו ועל שאירין על אף המותנה, לפי זה —

(1) בשוטר או בסוהר — אם הגיע לגיל 55 אחרי עשר שנות שירות;

(2) בגננת שהגיעה לגיל 55 טרם שירתה חמש עשרה שנה — אם הגיעה לגיל 57 לאחר ששירתה עשר שנים כגננת;

(3) בכל עובד אחר — אם הגיע לגיל 60 אחר עשר שנות שירות או אם הגיע לגיל 55 אחרי חמש עשרה שנות שירות."

ה. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות היטלים

בהתאם לתקנה 3 לתקנות־שעת־חירום (תשלומי חובה), תשי"ח—1958 [1], מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו־שעת־חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 6), תשכ"ח—1967 [2], שכתוצאה מהן מוגדל היטל או מוטל היטל על טובין שהיו פטורים ממנו.

ו. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות מכס או המטילות מכס

בהתאם לסעיף 2(א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תש"ט—1949 [3], מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 43), תשכ"ח—1967 [4], שכתוצאה מהן מוגדל מכס או מוטל מכס על סחורה שהיתה פטורה ממנו.

ז. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות מכס או המטילות מכס

בהתאם לסעיף 2(א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תש"ט—1949 [3], מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 46), תשכ"ח—1967 [5], שכתוצאה מהן מוגדל מכס או מוטל מכס על סחורה שהיתה פטורה ממנו.

ח. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות או המטילות בלו

בהתאם לסעיף 2(א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תש"ט—1949 [3], מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו הבלו על כהלים מפוגלים (שינוי תעריף), תשכ"ח—1967 [6], שכתוצאה מהן מוגדל בלו או מוטל בלו על סחורה שהיתה פטורה ממנו.

---

[1]) ס"ח 434, תשכ"ד, עמ' 175; ס"ח 492, תשכ"ז, עמ' 21.
[2]) ק"ת 2147, תשכ"ח, עמ' 401.
[3]) ס"ח 19, תש"ט, עמ' 154; ס"ח 303, תש"ך, עמ' 18.
[4]) ק"ת 2147, תשכ"ח, עמ' 400.
[5]) ק"ת 2155, תשכ"ח, עמ' 502.
[6]) ק"ת 2147, תשכ"ח, עמ' 399.

ט. מסקנות ועדת העבודה בעניין השביתה ב„ארגמן" ומדיניות פיזור האוכלוסיה

בישיבת הכנסת מיום י"ט בכסלו תשכ"ו (13 בדצמבר 1965) העלה חבר־הכנסת מ. דיין הצעה לסדר־היום בעניין השביתה ב„ארגמן" ומדיניות פיזור האוכלוסיה. הכנסת החליטה להעביר את ההצעה לוועדת העבודה.

עם התחלת הדיון בנושא בוועדת העבודה נסתיימה השביתה ב„ארגמן". אי לכך התרכזה הוועדה בדיוניה בנושא פיזור האוכלוסיה.

ועדת העבודה קיימה חמש ישיבות שבהן שמעה את נציגי משרד המסחר והתעשיה, משרד העבודה, הסתדרות העובדים הכללית והתאחדות בעלי התעשיה.

ועדת העבודה הטילה על ועדת משנה — בהרכב חברי־הכנסת מ. ורטמן יושב־ראש, מ. אדם, מ. זר, ח. כהן־מגורי, א. כהן־צידון ונ. פלד — לסכם את העניין.

ועדת המשנה שמעה את נציגי משרד העבודה בכל הקשור לתעסוקה ואת נציגי משרד המסחר והתעשיה בתחום עידוד התעשיה באזורי הפיתוח. כן שמעה ועדת המשנה את נציגי חברת העובדים וחברת תיעוש אזורי הפיתוח.

בעיצומם של הדיונים פרצה מלחמת ששת הימים ונתונים רבים, שהובאו לפני הוועדה, נשתנו עקב המאורעות.

מסקנות הוועדה שנראו לה לפני ההתפתחויות שגבעו מהמלחמה וכוחן יפה גם היום מובאות בנספח.

ועדת העבודה מברכת על שיתוף הפעולה מצד כל הגורמים ועל עזרתם להבהרת הבעיה הכרוכה בפיזור האוכלוסיה.

נספח למסקנות הנ"ל

1. הוועדה שמעה הסברים מפי נציגי הממשלה והשתכנעה, כי אמנם עשתה הממשלה את כל הפעולות הדרושות כדי להגשים את ההלטותיה מאוגוסט 1965.

א. ב־13 במארס 1966 מונתה ועדה — בהרכב שמונה מגהלים כלליים של המשרדים — וזו הגישה ב־3 במאי 1966 את מסקנותיה. בעקבות מסקנות אלה נקבעו כללי עידוד חדשים למפעלים המועברים או המוקמים באזורי פיתוח. התמריצים האלה התחילו כבר לתת אותותיהם.

ב. משרד המסחר והתעשיה פרסם ומפעיל שורת תמריצים חדשים, כגון מענקי העברה, הקטנת הריבית על הלוואות ל־7½% באזור א' ו־9% באזור ב' ו־ג' (כולל ביטוח הצמדה), אשראי להון חוזר — לעתים בערבות ממשלתית חלקית — אימון עוגדים מוגדל, דמי שכירות נמוכים למבנים למלאכה. בעקבות תמריצים אלה פנו יזמים והגישו בקשותיהם להקמת מפעלים חדשים ולהרחבת מפעלים שהוקמו באזורי פיתוח במשך שנת 1966.

ג. משרד העבודה משתתף בהוצאות האימון הניתן לפועלים במפעלי תעשיה ומלאכה בעיירות הפיתוח כדי להתאימם לעבודה בתעשיה ולהביאם לרמת התפוקה הנדרשת. שיעור ההשתתפות ניתן בהתאם לסיווג אזורי העדיפות והועלה בעקבות המלצת ועדת המנכ"לים בשיעור של 20%.

ד. מערכת הבטחון החלה בהקמת מפעלים בבאר־שבע, אשדוד, אשקלון, נצרת־עילית ומעלות.

ה. הממשלה הקימה ומוסיפה להקים כ־50,000 מ"ר מבני תעשיה ומלאכה למפעלים העומדים לקום באזורי הפיתוח.

ו. לפי הצעת הממשלה נתקבל בכנסת החוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 4), תשכ"ז—1967, הקובע בבירור גבולות של אזורי הפיתוח ומעניק למפעלים המוקמים באזורי פיתוח עדיפות גבוהה, בין היתר מענק של 33% על השקעה בציוד ו־20% על השקעה במבנה, וזאת נוסף לכל התמריצים הנהוגים כיום.

ז. משרד העבודה הפעיל מערכת עבודות יזומות, אשר הצילה את עיירות הפיתוח מהתמוטטות תעסוקתית בעקבות צמצום הבניה. הוקמו קורסים להכשרה מקצועית לבני נוער, והופעלה תכנית משולבת של תעסוקה יזומה והכשרה מקצועית לבני נוער מובטלים.

ח. משרד החינוך נותן מענק מיוחד למורים המוכנים להתיישב באזורי הפיתוח, דבר אשר הביא כיום למצב שבו חלק גדול מכוחות ההוראה התיישב בערי הפיתוח.

ט. משרד השיכון הקים ומוסיף להקים יחידות דיור לעולים ולוותיקים והוא מוסר אותם בתנאי רכישה מיוחדים.

י. משרד השיכון הקים ומוסיף להקים מוסדות ציבור, כגון בתי־ספר יסודיים ועל־יסודיים, בתי־כנסת ומקוואות, גני ילדים, מועדונים, מגדשי ספורט, מרכזים מסחריים ועוד.

2. הוועדה מקבלת בסיפוק את מערכת הפעולות והכללים שהממשלה מפעילה לביצוע מדיניות פיזור האוכלוסיה.

הוועדה רואה בדאגה מיוחדת את בעיית הזוגות הצעירים והחיילים המשוחררים בערי הפיתוח וממליצה:

א. כל חייל משוחרר יקבל במשך שנה לאחר שחרורו עבודה יזומה ללא מכסות, עד אשר ייקלט בעבודה טבעית.*

ב. יונהג שכר המתאים לשכר בעבודות יזומות לחיילים משוחררים המשתלמים בקורסים להכשרה מקצועית.

ג. משרד השיכון ידאג להבטחת דיור נאות לזוגות צעירים מבני המקום ולאלה המוכנים להתיישב באזורי פיתוח.

ד. משרד השיכון יבחן, בהתאם עם אגף התקציבים באוצר, את האפשרות של השכרת דירות חסכון לזוגות צעירים אלה.

ביצוע המלצה זו מחייב שינויים נאותים בתקציב השיכון.

ה. משרד המסחר והתעשיה יעודד קואופרטיבים או קבוצות אחרות של חיילים משוחררים להקים בערי הפיתוח מפעלי מלאכה ותעשיה זעירה.

*) בינתיים הודיע משרד העבודה כי המלצה א' כבר מבוצעת למעשה בחלקה, והמלצה ב' מבוצעת במלואה.

סיכום הישיבות

ישיבה רמ"ט (ו' בשבט תשכ"ח — 5 בפברואר 1968)
היו"ר — ק. לוז; ד. נצר.

א. יושב־ראש הכנסת ק. לוז פתח את הישיבה בהבעת צער למשפחות הצוות של הצוללת „דקר" ולחיל הים.

ב. מ"מ מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

ג. ראש הממשלה ל. אשכול השיב על 10 שאילתות של חברי הכנסת: ש. י. גרוס, א. אבנרי, א. שוסטק, א. בן־אליעזר, ש. כהן־צידון, ד. לוי, א. חביבי.

שר־השיכון מ. בנטוב השיב על 7 שאילתות של חברי הכנסת: ש. מיקוניס, מ. ידיד, ד. לוי, מ. בן־פורת.

שר־הפיתוח מ. קול השיב על 9 שאילתות של חברי הכנסת: ד. לוי, א. אבנרי, ש. ארבלי־אלמוזלינו, ש. מיקוניס, נ. פלד, ש. אלוני.

סגן שר הפנים י. ש. בן־מאיר השיב על 9 שאילתות של חברי הכנסת: ו. שם־טוב, ד. לוי, ט. סנהדראי, א. אבנרי, ש. מיקוניס, י. תמיר.

ד. בהמשך הדיון על תקציב משרד החקלאות והסעיפים הצמודים לו לשנת 1968/69 השיב שר־החקלאות ח. גבתי למתווכחים.
הוחלט: לקבל את תקציב משרד החקלאות והסעיפים הצמודים לו לשנת 1968/69.

ה. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שניה את תקציב משרד האוצר והסעיפים הצמודים לו לשנת 1968/69. סגן שר האוצר צ. דינשטיין מסר סקירה על פעולות משרד האוצר. בוויכוח השתתפו: מ. וילנר, י. פישר, י. שופמן, מ. חזני, ו. שם־טוב, י. קרגמן.

ישיבה ר"נ (ז' בשבט תשכ"ח — 6 בפברואר 1968)
היו"ר — י. סרלין; א. תלמי.

א. מ"מ מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

ב. שר־התחבורה מ. כרמל השיב על 9 שאילתות של חברי הכנסת: א. אבנרי, ט. סנהדראי, י. תמיר, ש. מיקוניס, ש. ארבלי־אלמוזלינו, ד. לוי, ר. ארזי.

ג. מ. אדם (יו"ר ועדת העבודה) הביא לקריאה שניה חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 8), תשכ"ח—1968.
הוחלט: לקבל את החוק.

ד. חברת־הכנסת ט. סנהדראי פתחה את הדיון על ריבוי התאונות הקטלניות בדרכים. בדיון והשתתפו: ש. י. גרוס, מ. אדם, ב. אבניאל, נ. פלד, ג. האוזנר, א. טיאר, ת. טובי, א. ורדיגר, א. אבנרי, ש. מיקוניס, מ. ביבי, ש. כהן־צידון, י. פישר.

ה. ש. שורש (בשם ועדת הכספים) הביא החלטות בדבר אישור הוראות בצו־שעת־חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 6), תשכ"ח—1967; בצווי תעריף המכס והפטור (תיקון התוספות) (הוראות שעה מס' 43, 46); בצו הבלו על כהלים מפוגלים (שינוי תעריף), תשכ"ח—1967.
הוחלט: לקבל את ההחלטות.

ישיבה רנ"א (ח' בשבט תשכ"ח — 7 בפברואר 1968)
היו"ר — ט. סנהדראי.

א. בהמשך הדיון על תקציב משרד האוצר והסעיפים הצמודים לו לשנת 1968/69 השתתפו: י. גולן, ק. כהנא, ש. מיקוניס, א. אבנרי.

ב. ט. סנהדראי הגישה הצעה לסדר־היום על מניעת עבריינות בקרב הנוער. שר־הסעד י. בורג השיב להצעה.
הוחלט: להעביר את העניין לוועדת השירותים הציבוריים.
ד. הקטין הגישה הצעה לסדר־היום על תקן האחיות בבתי־חולים. שר־הבריאות י. ברזילי השיב להצעה.
הוחלט: להעביר את העניין לוועדת השירותים הציבוריים.

ג. מ"מ מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.